

Konkurrencen på markedet for revision af PIE-virksomheder

Oktober 2024

KONKURRENCE- OG FORBRUGERSTYRELSEN

Konkurrencen på markedet for revision af PIE-virksomheder

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen

Carl Jacobsens Vej 35
2500 Valby
Tlf.: +45 41 71 50 00
E-mail: kfst@kfst.dk

Online ISBN 978-87-7029-711-0

Analysen er udarbejdet af
Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen.

Oktober 2024

Indhold

Kapitel 1	4
Resume	4
1.1 Indledning.....	4
1.2 Høj markedsconcentration og relativt få reelle aktører	5
1.3 Regulering påvirker konkurrencen	7
Kapitel 2	10
Beskrivelse af markedet for revision af PIE-virksomheder	10
2.1 Sammenfatning	10
2.2 Revisionsmarkedet som helhed	12
2.3 Særlige krav for revision af PIE-virksomheder	14
2.4 Krav til PIE-revisorer	17
2.5 Krav til PIE-revisionsvirksomheder	18
2.6 Tilsyn med revisorer og revisionsvirksomheder	21
2.7 Medlemslandenes implementering af optioner i EU-forordningen.....	23
Kapitel 3	26
Koncentrationen på markedet for revision af PIE	26
3.1 Sammenfatning	26
3.2 Markedsconcentrationen er højere i Danmark end i EU	27
3.3 Høj markedsconcentration	28
3.4 Revisionsvirksomheder er specialiseret inden for forskellige typer PIE-kunder. 32	
Kapitel 4	35
Dynamikken på markedet for revision af PIE-virksomheder	35
4.1 Sammenfatning	35
4.2 Kundemobilitet	36
4.3 Begrænset entry og exit.....	44
Kapitel 5	45
Adgangs- og ekspansionsbarrierer	45
5.1 Sammenfatning	45
5.2 Certificering af revisorer kan begrænse tilgangen af nye aktører	46
5.3 Virksomhedsrotationsordningen bidrager til, at løsninger markedstestes.....	49
5.4 Forbudte ydelser og 70-pct.-loft kan svække konkurrencen.....	50
5.5 Kun lille forskel i kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder	53

Kapitel 1

Resume

1.1 Indledning

Revision af årsregnskaber har det overordnede formål at øge befolkningens og investorernes tillid til, at virksomhedernes regnskaber er retvisende. Revisoren fungerer således som offentlighedens tillidsrepræsentant i arbejdet med at revidere årsregnskaber, og det er derfor også centralt, at revisoren er uafhængig. Dette er særligt vigtigt, når der udføres revision af virksomheder, der er af interesse for offentligheden, de såkaldte PIE-virksomheder (Public Interest Entities). PIE-virksomheder omfatter børsnoterede selskaber, penge- og realkreditinstitutter samt forsikringsselskaber.

Der var i 2020 registreret ca. 1.350 godkendte revisionsvirksomheder og ca. 3.250 godkendte revisorer.¹ Heraf var der otte revisionsvirksomheder, der udførte revision af PIE-virksomheder for en samlet værdi af 0,6 mia. kr. Dette skal ses i forhold til, at PIE-revisionsvirksomhedernes samlede omsætning fra revision udgjorde ca. 3,6 mia. kr. i 2020, og at det samlede marked for revision udgjorde 5,8 mia. kr. i 2020.

Det danske marked for revision af PIE-virksomheder er koncentreret, og selvom der er otte PIE-revisionsvirksomheder, så er langt størstedelen af omsætningen fordelt på de tre til fire største revisionsvirksomheder. De store PIE-virksomheder opfatter også reelt kun de tre til fire største revisionsvirksomheder som relevante til at udføre revisionen af deres årsregnskaber.

Revision af PIE-virksomheder er underlagt omfattende regulering for bl.a. at sikre en uafhængig revision. Samtidig påvirker reguleringen dynamikken i markedet. På den positive side er der indført regulering, som bidrager til at øge kundemobiliteten, i form af andelen af PIE-virksomheder, der årligt skifter revisionsvirksomhed. Samtidig reducerer reguleringen det i forvejen begrænsede antal revisionsvirksomheder, som PIE-virksomhederne kan vælge imellem, når de skal vælge revisor.

Boks 1.1 Om analysen

Denne analyse er udarbejdet af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen for erhvervsministeren, og analyserer konkurrencen på markedet for revision af PIE-virksomheder. Den indeholder en markedsbeskrivelse, der bl.a. beskriver den omfattende regulering på området, en analyse af dynamikken på markedet for revision af PIE-virksomheder, herunder kundemobilitet samt en analyse af de adgangs- og ekspansionsbarrierer, som hhv. nye og eksisterende markedsaktører står overfor.

Analyserne om koncentration og dynamik bygger på data, der stammer fra data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter. Øvrige datakilder er Finanstilsynet og Erhvervsstyrelsen. Derudover er der afholdt møder med en række af branchens aktører og andre interessenter. Der er modtaget faglige og tekniske bemærkninger fra Finanstilsynet og Erhvervsstyrelsen. Analysen har desuden været sendt i høring hos FSR – danske revisorer.

¹ For at være registreret som en godkendt revisionsvirksomhed skal revisionsvirksomheden bl.a. lade sig undergive reglerne for kvalitetskontrol samt opfylde kravene om intern organisation, jf. revisorlovens §13.

1.2 Høj markedskoncentration og relativt få reelle aktører

I Europa og globalt domineres markedet for revision af virksomheder af interesse for offentligheden (PIE-virksomheder) af de såkaldte Big Four, bestående af Deloitte, Ernst & Young (EY), PricewaterhouseCoopers (PwC) og Klynveld Peat Marwick Goerdeler (KPMG). I Danmark har EY's overtagelse af KPMG DK i 2014 haft betydning for, at den danske markedsstruktur adskiller sig fra andre lande ved kun at have tre store spillere, nemlig Deloitte, EY og PwC. KPMG DK blev ganske vist genetableret umiddelbart efter fusionen, men har ikke opnået samme styrke som i mange andre lande – de er dog en betydelig aktør inden for revision af forsikringselskaber. Derudover er der BDO, Beierholm, Grant Thornton og RSM, der alle er mindre spillere på markedet for revision af PIE-virksomheder i Danmark.

Markedskoncentrationen for revision af danske PIE-virksomheder er dermed høj. Det er uanset om koncentrationen vurderes på baggrund af markedsandelen for de tre største selskaber (C3), markedsandelen for de fire største selskaber (C4) eller Herfindahl-Hirschman Indekset (HHI)². De tre største revisionshuse udførte revision for 90 pct. af samtlige danske PIE kunder i 2020, svarende til 89 pct. af den samlede omsætning fra revision af PIE-virksomheder, mens de fire største selskaber udførte revision for 94 pct. af de danske PIE kunder i 2020, svarende til 99 pct. af den samlede omsætning, jf. Figur 1.1(a). Sammenlignet med andre EU-lande er markedskoncentrationen i Danmark også høj. Således havde Danmark i 2018 den anden højeste markedskoncentration i EU inden for revision af PIE-virksomheder, målt ud fra markedsandele på de fire største revisionsvirksomheder.³

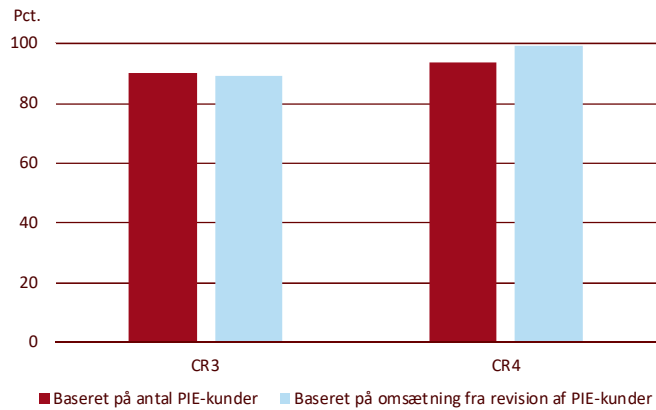
De tre største PIE-revisionsvirksomheder konkurrerer indbyrdes om revision af PIE-virksomheder og er kun i begrænset omfang udsat for et konkurrencepres fra mindre aktører. Således fastholdt de tre største revisionsvirksomheder omkring 85 pct. af den estimerede revisionsomsætning fra de PIE-virksomheder, der skiftede fra en af **tre** største revisionsvirksomheder i 2017-2021, mens 98 procent af den omsætning som et af de **fire** største revisionsvirksomheder mistede i perioden, gik til en af de tre andre store revisionsvirksomheder, jf. Figur 1.1(b).

² Herfindahl-Hirschman indekset (HHI) er et mål for virksomhedernes størrelse i forhold til deres branche, og er en indikator for konkurrencen mellem disse virksomheder. HHI er defineret i afsnit 3.2.

³ Den høje markedsandel er gældende, uanset om markedsandelene er opgjort som antallet af PIE-revisioner fra de fire største revisionsvirksomheder ud af de samlede antal revisioner af PIE-virksomheder, eller som omsætningen fra PIE-revision af de fire største revisionsvirksomheder ud af den samlede omsætning fra revision af PIE-virksomheder.

Figur 1.1 Markedskoncentration og skifteadfærd på markedet for revision af PIE-virksomheder

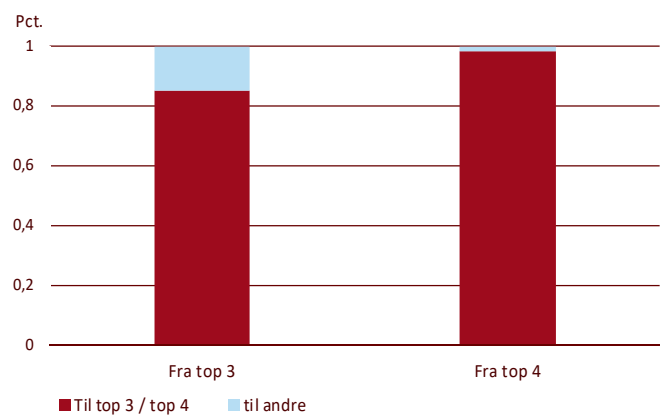
(a) Markedskoncentrationen for hhv. de tre (CR3) og fire (CR4) største revisionsvirksomheder i 2020

Anm.: CR3 (Concentration Ratio 3) angiver markedskoncentrationen for de 3 største virksomheder på markedet, mens CR4 (Concentration Ratio 4) angiver markedskoncentrationen for de 4 største virksomheder på markedet. Markedskoncentrationen er angivet både som de tre/fire største revisionsvirksomheders andel af de reviderede PIE-virksomheder (antal PIE kunder) samt andelen af omsætningen fra revisionen af de 4 største PIE-virksomheder (værdi fra revision af PIE kunder).

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigthedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

(b) Skifteadfærd fra de hhv. tre og fire største revisionselskaber i perioden 2017-2021

Note: "Top 3" er de tre største revisionsvirksomheder for revision af PIE-virksomheder (PwC, Deloitte og EY), top 4 er de fire største revisionsvirksomheder for revision af PIE-virksomheder (PwC, Deloitte, EY og KPMG). Men "andre" er de resterende aktører på markedet for revision af PIE-virksomheder

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigthedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

Andelen af den revisionsomsætning, der skiftede fra en af de tre største revisionsvirksomheder til en af de andre revisionsvirksomheder, blev fordoblet fra 9 pct. i perioden 2017-2020 til 18 pct. i 2021. Langt størstedelen af denne omsætning er flyttet til KPMG. Ud af de PIE-virksomheder, der skiftede fra et af de fire største revisionsvirksomheder i perioden 2017-2021, er det således kun 2 pct., der skiftede til et af de mindre selskaber uden for top 4.

På trods af fremgang for KPMG er det fortsat Deloitte, EY og PwC, der dominerer markedet for revision af PIE-virksomheder. Det kan skyldes, at de mindre revisionsvirksomheder tilbyder et produkt, som opfattes som mindre attraktivt af de store PIE-kunder. Det kan fx skyldes at de mindre danske revisionsvirksomheder ikke har et internationalt netværk, der er tilstrækkeligt stort til at kunne varetage store PIE-virksomheders udenlandske filialer effektivt. Det kan også skyldes, at de mindre revisionsvirksomheder ikke har den specialisering, der skal til for at kunne varetage mangeartede problematikker, som kan karakterisere revision af større PIE-virksomheder, på en effektiv måde. Inden for revision af forsikringselskaber og kreditinstitutter kan det også skyldes, at revisionsvirksomheden ikke har den fornødne antal revisorer, der har den påkrævede certificering inden for hhv. kreditinstitutter og forsikringselskaber.

Endelig kan det skyldes, at de mindre revisionsvirksomheder inden for revision af PIE-virksomheder har besluttet ikke at konkurrere på markedet for revision af PIE-virksomheder. Grunden til dette skal i så fald ses i lyset af ovenstående barrierer, hvilket kan kræve, at revisionsvirksomheden investerer i fx teknologi og personale, men det kan også skyldes, at der i

nogle tilfælde vil være en konflikt mellem at yde revision og ikke-revision⁴ til PIE-virksomheder, hvilket kan få nogle revisionsvirksomheder til at fokusere på ét af områderne. I EU-revisorforordningen og revisorloven er der således regler for, hvilke ikke-revisionsydelser en revisionsvirksomhed ikke må udføre for en PIE-virksomhed (samt i hvilket omfang de tilladte ikke-revisionsydelser må udføres), når der samtidig udføres revision for PIE-virksomheden.

1.3 Regulering påvirker konkurrencen

Der er omfattende regulering på området for revision af PIE-virksomheder, der har det primære formål at sikre revisorers uafhængighed samt at styrke kvaliteten af revisionen. Særligt i perioden efter finanskrisen i 2008 var der bl.a. fokus på at styrke revisorerens uafhængighed og deres professionelle kritiske sans over for ledelsen af den reviderede virksomhed. Dette fokus førte i 2014 til en række ændringer i EU-revisordirektivet og til vedtagelsen af EU-revisorforordningen, efterfulgt af ændringer i den danske revisorlov i 2016.

EU-revisorforordningen giver medlemslandene en række muligheder for at udarbejde national lovgivning, der på nogle områder giver revisionsvirksomhederne mere restriktive regler end forordningens udgangspunkt og på andre områder mindre restriktive regler. Danmark har på de fleste områder implementeret medlemsoptionerne i EU-revisorforordningen på en måde, som gør, at der stilles færrest mulige krav til revisionsvirksomhederne. Dog er det stadig forbudt for revisionsvirksomheder at udføre beregning af direkte- og indirekte skat og udskudt skat for de PIE-virksomheder, som revisionsvirksomheden udfører revision for, til trods for at der er en medlemsoption, der giver de enkelte medlemslande ret til at tillade dette.⁵

Optionerne i forordningen syntes således generelt set at være implementeret på en måde i Danmark, som skaber størst muligt rum for konkurrence om revisionen af PIE-virksomhederne. Når et marked er så koncentreret som det danske, er det ekstra vigtigt, at reguleringen af markedet er så konkurrencevenlig som muligt.

I Danmark er der særskilte krav om, at revisorer skal være certificerede for at kunne påtegne årsrapporten for kreditinstitutter og forsikringselskaber. Disse krav gør det sværere for nye aktører at komme ind på disse markeder inden for revision af PIE-virksomheder samt for mindre revisionsvirksomheder at fastholde deres position på markedet.

70-pct.-loft kan medføre fravalg af revisionsydelser

Der er forbud mod, at en revisionsvirksomhed udfører visse ydelser (der ikke er relateret til revision) for en PIE-virksomhed, hvis den samtidig udfører revision for denne. Samtidig må omsætningen fra de ikke-revisionsydelser, som en revisionsvirksomhed må udføre for en PIE-revisionskunde, ikke overstige 70 pct. af den gennemsnitlige omsætning fra revisionsydelserne fra den samme kunde i de tre seneste år. Forbuddet mod visse ikke-revisionsydelser samt 70-pct.-loftet medfører, at revisionsvirksomhederne i mange tilfælde må vælge, om de vil satse på at vinde revisionen af en PIE-virksomhed, eller om de vil satse på at vinde nogle større rådgivningsopgaver for PIE-virksomheden.

⁴ Ikke-revision refererer til ydelser, der ikke er revision. Det kan fx være vurderingsydelser eller ydelser relateret til skat.

⁵ Der er i EU-revisorforordningen forbud mod, at revisionsvirksomhederne udfører en række ikke-revisionsydelser for de PIE-virksomheder, som de udfører revision for. Medlemslandene har dog mulighed for at undtage en række af disse forbud. Her har Danmark valgt at benytte sig af de fleste muligheder for undtagelse af forbuddet. Dog er der én option, som Danmark har valgt ikke at benytte sig af. Det betyder, at det i Danmark er forbudt for revisionsvirksomhederne at udføre beregning af direkte- og indirekte skat samt udskudt skat for de PIE-virksomheder, som revisionsvirksomheden udfører revision for.

Dette skal ses i lyset af, at revisions- og ikke-revisionsydelse traditionelt set har været tæt forbundet. Revisorerne har nemlig, før indførelsen af ny regulering på området, fået både indsigt og forståelse for de enkelte PIE-virksomheder gennem revisionen, hvilket har været brugt til at levere bl.a. rådgivning til den samme PIE-virksomhed. Disse stordriftsfordele medvirkede bl.a. til, at det har været attraktivt at udføre revision for en PIE-virksomhed. Det medførte ifølge flere markedsaktører, at priserne på revision tidligere har været lave, men samtidig at der de senere år har været en tendens til stigende priser på revisionsdelen.⁶

Virksomhedsrotationsordning øger mobiliteten, men giver færre valgmuligheder

Begrænset mobilitet, som følge af skifteomkostninger e.l., kan reducere tilskyndelsen til at sætte lave priser og til at forbedre kvalitet, effektivitet og produktsortiment. Overordnet var mobiliteten – dvs. andelen af den revisionsomsætning, der hvert år flyttes fra et selskab til et andet – relativt lav i perioden 2017-2020, før virksomhedsrotationsordningen for alvor satte i kraft. Den lave mobilitet skal ses i lyset af, at revision kan have karakter af et tillids gode. I 2021 steg mobiliteten markant, som følge af at mange PIE-virksomheder blev påvirket af udløbet af en overgangsregel i rotationsordningen.

Det er ca. 6 pct. af alle PIE-virksomheder, der årligt (i perioden 2017 og 2020) skiftede revisionsvirksomhed. Det svarer til ca. 4 pct. af den samlede omsætning fra revision af PIE-virksomheder. I 2021 var det dog ca. hvert femte PIE-virksomhed, der skiftede revisionsvirksomhed. Det svarer til, at ca. 24 pct. af den samlede omsætning fra revision af PIE-virksomheder flyttede fra en revisionsvirksomhed til et andet.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen forventer, at der i gennemsnit er flere PIE-virksomheder, der fremover vil skifte revisionsvirksomhed end i perioden 2017-2020, idet PIE-virksomhederne er omfattet af den såkaldte *virksomhedsrotationsordning*, der gør, at revisionen af en PIE-virksomhed skal sendes i udbud hvert 10 år, samt at revisionsvirksomheder ikke må udføre revision for den samme PIE-virksomhed i mere end 20 år ad gangen.⁷

Formålet med tvunget udbud samt tvunget skift er overordnet set at styrke revisors uafhængighed ved fx at mindske risikoen for, at revisor knytter for tætte bånd med kunden, der kan så tvivl om den uafhængige vurdering af kundens regnskaber. Tvunget udbud og skift kan samtidig understøtte konkurrencen på markedet for revision af PIE-virksomheder ved at sikre, at igangværende løsninger i højere grad markedstestes. Det betyder også, at nye aktører har nemmere ved at komme ind på markedet for revision af PIE-virksomheder. Der er dog en række andre adgangsbarrierer, der gør det svært for nye aktører at komme ind på markedet for revision af PIE-virksomheder, og i 2021, hvor rotationsordningen for alvor trådte i kraft, var der eksempelvis slet ikke tilgang af nye aktører.

De tvungne skift er indført for at sikre en uafhængig vurdering af kundens regnskaber. Den identificerede internationale litteratur på området viser dog ikke klare tegn på, at virksomhedsrotationsordningen fører til en bedre kvalitet af revisionen. Konklusionen er snarere, at virksomhedsrotationsordninger kan have en negativ effekt på kvaliteten af revisionen.

⁶ Hvis markedsaktørerne har ret i, at priserne er steget de senere år, så kan det også være et resultat af, at der er kommet flere krav til revisorer og revisionsvirksomheder, hvilket kan øge tidsforbruget og dermed honoraret. Der er fx kommet krav til revisors forpligtelser efter hvidvaskloven og de nye kvalitetsstyringsstandarder ISQM 1 og 2 (Standard on Quality Management 1 and 2)

⁷ Revisionselskaberne har mulighed for at udføre revision for den samme PIE-virksomhed i op til 24 år ad gangen, hvis PIE-virksomhederne benytter sig af fællesrevision. Fællesrevision betyder, at mindst to statsautoriserede revisorer fra forskellige revisionselskaber underskriver den uafhængige revisorerklæring. Det forventes dog ikke, at PIE-virksomhederne vil benytte sig af denne regel.

At PIE-virksomhederne er tvunget til at skifte revisionsvirksomhed hvert 20. år medfører, at den afgivende revisionsvirksomhed ikke selv kan byde ind på revisionen. Dette gør, at de ret få revisionsvirksomheder, der reelt kan lave et konkurrencemæssigt bud på revisionen af, især større, PIE-virksomheder, bliver reduceret med én. Dertil kommer, at 70-pct.-loftet kan medføre, at én eller flere af disse revisionsvirksomheder ikke kan byde ind på revisionen. Et udbud med få bydere kan medføre, at de bydende revisionsvirksomheder har mindre incitament til lave et konkurrencedygtigt tilbud, end hvis der var mange bydere. Det kan dog samtidig føre til, at de mindre revisionsvirksomheder måske i større grad bliver inviteret til at byde på revisionen af PIE-virksomheder, og de færre bydere vil samtidig forøge de mindre revisionsvirksomheders chance for at vinde udbuddet.

Krav til revisorer kan mindske tilgang til markedet

En revisor er bl.a. underlagt krav om *partnerrevision*, dvs. at revisoren ikke må have den samme PIE-kunde i mere end syv år ad gangen. Derudover skal de underskrivende revisorer være certificerede, når de laver revision af kreditinstitutter og forsikringselskaber, hvilket indebærer, at revisor skal have løbende erfaring inden for hhv. tre forskellige forsikringselskaber eller tre forskellige kreditinstitutter inden for en femårig periode.

Kravene om partnerrotation har som det overordnede formål at styrke revisors uafhængighed af den reviderede virksomhed, mens certificeringskravene har til formål at styrke kvaliteten af revisionen af finansielle PIE-virksomheder ved at sikre, at revisoren har den nødvendige uddannelse til – og den fornødne erfaring med – at revidere finansielle PIE-virksomheder. Kravene til certificering omfatter bl.a., at revisor inden for de seneste fem år skal have udført revision i mindst 1000 timer inden for finansielle ydelser, heraf 750 timer inden for revisionsydelser af den pågældende type certificering (bank/forsikring). Samtidig gælder det, at disse 750 timer skal være opnået hos mindst tre virksomheder, samt at 50 pct. af timerne skal være udført som underskrivende revisor eller som leder af et revisionsteam.

Certificeringsordningen gør det imidlertid vanskeligt for revisionsvirksomheder, der ikke reviderer forsikringselskaber og kreditinstitutter, at få revisionskunder inden for disse markedssegmenter. Først skal revisionsvirksomheden ansætte mindst én revisor, der er certificeret inden for den pågældende certificeringstype. Dette forhold besværliggøres af, at der, ifølge flere markedsaktører, er mangel på certificerede revisorer. Dernæst skal revisionsvirksomheden tilkæmpe sig mindst tre forsikringselskaber eller tre kreditinstitutter for at opretholde certificeringen. For det tredje skal revisionsvirksomheden have endnu en certificeret revisor, der kan overtage revisionen af PIE-virksomheden efter maksimalt syv år. Det betyder, at revisionsvirksomheden skal have en kritisk masse af PIE-virksomheder for at kunne opretholde timekravene for begge certificerede revisorer. Opnåelse af en kritisk masse af PIE virksomheder besværliggøres yderligere af, at antallet af finansielle virksomheder er faldet markant de senere år.

Derved gør kombinationen af krav om partnerrotation og certificering det sværere at komme ind på markedet for revision af PIE-virksomheder. Desuden gør kravene det sværere for mindre revisionsvirksomheder at fastholde PIE-kunder indenfor den finansielle sektor.

Kapitel 2

Beskrivelse af markedet for revision af PIE-virksomheder

2.1 Sammenfatning

Den danske branche for revision og bogføring omfattede 4.732 virksomheder i 2020, der samlet omsatte for godt 21 mia. kr. Virksomhederne i denne branche beskæftiger sig bl.a. med regnskaber, budgettering og bogføring for virksomheder. Derudover bistår de bl.a. virksomhederne med skatterådgivning og laver revision af virksomheders årsregnskaber. Ud af de 4.732 virksomheder var der i 2020 registreret ca. 1.350 godkendte revisionsvirksomheder. Omsætning henregnet til virksomhedsrevision udgjorde samlet 5,8 mia. kr. for revisionsvirksomhederne i 2020.

Det danske marked for revision af årsregnskaber for de virksomheder, der er af interesse for offentligheden, de såkaldte PIE-virksomheder, udgjorde 0,6 mia. kr. i 2020, svarende til 11 pct. af revisionsvirksomhedernes samlede omsætning fra revision. Revisionen af PIE-virksomheder er domineret af revisionsvirksomhederne PricewaterhouseCoopers (PwC), Deloitte samt Ernst & Young (EY), der udførte revision for 91 pct. af alle PIE-virksomheder i 2020.

Deloitte, EY og PwC udfører alle revision for de fleste typer PIE-virksomheder, men med en vis specialisering. Deloitte har særligt mange penge- og realkreditinstitutter, EY har relativt mange kunder inden for revision af børsnoterede investeringsforeninger, mens PwC har en relativ stor andel af forsikringsselskaber samt store børsnoterede PIE kunder.

Der er en række generelle krav til revisionsvirksomheders – og revisorers – revision af årsregnskaber. Det er bl.a. helt centralt, at revisoren er uafhængig, da revisoren fungerer som offentlighedens tillidsrepræsentant⁸ og har til opgave at udtale sig om, hvorvidt virksomhedens regnskab er retvisende. Udover selve revisionen må der fx ikke være en direkte eller indirekte økonomisk interesse eller et forretnings- eller ansættelsesmæssigt forhold mellem revisor/revisionsvirksomhed og revisionskunde, der kan rejse tvivl om revisors uafhængighed.

Der er en række yderligere krav på området for revision af PIE-virksomheder, som har til formål at sikre uafhængig revision og dermed øge tilliden til virksomhedernes regnskaber.

Der er bl.a. et særligt dansk krav om, at de **revisorer**, der underskriver revisionspåtegningen af kreditinstitutter og forsikringsselskaber, skal være certificeret, når de udfører revision af disse typer finansielle virksomheder. Samtidig er der EU-krav om, at en revisor ikke må underskrive revisionspåtegningen for den samme kunde i mere end syv år ad gangen, den såkaldte *partnerrotationsregel*.

Der er også særlige krav til de revisionsvirksomheder, der udfører revision af PIE-virksomheder. Revisionsvirksomheder må fx ikke udføre revision for den samme PIE-virksomhed i mere

⁸ Revisorloven, § 16, stk. 1

end ti år ad gangen, den såkaldte *virksomhedsrotationsordning*. Hvis PIE-virksomheden gennemfører en ekstra udbudsproces efter ti år, kan perioden dog forlænges, således at den samme revisionsvirksomhed må udføre revision i op til 20 år.

Der er desuden ydelser, som revisionsvirksomheden ikke må udføre for PIE-virksomheden, hvis den samtidig foretager revision af virksomheden. Der er desuden også omsætningsbegrænsninger knyttet til de tilladte ikke-revisionsydelser. Omsætningen fra de ikke-revisionsydelser, som en revisionsvirksomhed må udføre for en PIE-revisionskunde, må således ikke overstige 70 pct. af omsætningen fra revisionsydelser for den samme kunde.

Der er også særlige krav til PIE-virksomhederne. PIE-virksomheder skal bl.a. have et revisionsudvalg, der har til opgave at underrette bestyrelsen om resultatet af den lovpligtige revision, overvåge virksomhedens interne kontrolsystem, overvåge den lovpligtige revision af årsregnskabet samt kontrollere revisors uafhængighed. Kontrollen af revisors uafhængighed omfatter fx at sikre, at leveringen fra PIE-virksomhedens revisor lever op til forbuddet mod at udføre visse ikke-revisionsopgaver samt til 70-pct.-loftet over levering af tilladte ikke-revisionsydelser. Derudover har udvalget ansvar for indstilling af valg af revisor til bestyrelsen.

Der er desuden krav til kvalitetskontrollen (tilsynet) af revisionsvirksomheder og revisorer. Helt overordnet har den ordinære kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder fokus på tiltag, der kan forbedre kvaliteten af revisioner/erklæringsafgivelser fremadrettet. Alt efter revisionsvirksomhedernes størrelse samt typen af de virksomheder, som der afgives erklæringer for, er der forskel på, hvor ofte de enkelte revisionsvirksomheder udtages til kvalitetskontrol, samt hvor mange revisioner/revisorerklæringer, der udtages til kontrol i de enkelte revisionsvirksomheder. Derudover er der specifikke tilsynsregler, der har til formål at kontrollere, at de revisionsvirksomheder, der reviderer PIE-virksomheder, opfylder de særlige regler herfor.

De revisionsvirksomheder, der udfører revision af store PIE-virksomheder, kontrolleres oftere end de revisionsvirksomheder, der ikke reviderer store PIE-kunder. Den hyppigere kontrol indebærer, at både revisionsvirksomhedernes interne kvalitetsstyringssystem og deres gennemsigthedsrapporter oftere efterses. Dette gælder dog ikke for tilsynets stikprøvekontrol af revisionsvirksomhedernes erklæringsopgaver. Således er det gennemsnitlige antal erklæringsopgaver, der udtrækkes til kontrol fra en given revisorvirksomhed over en seksårig periode, den samme, uanset om revisionsvirksomheden har store PIE-kunder eller ej.

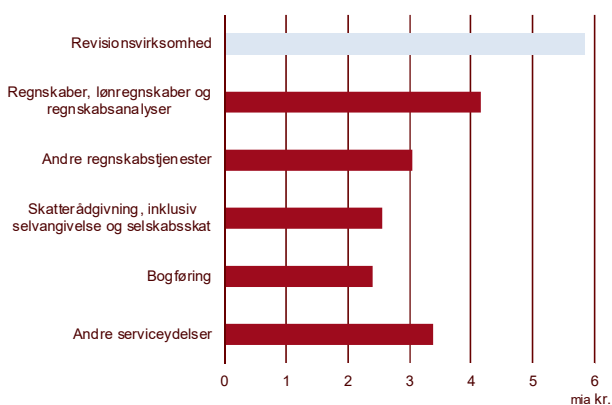
EU-revisorforordningen indeholder en vis fleksibilitet, som giver medlemslandene mulighed for at tilpasse reglerne for revision af PIE-virksomheder til nationale forhold og ønsker. Der er forskel på, i hvor høj grad landene har gjort brug af disse muligheder for enten at indføre mere restriktive krav end EU-forordningens udgangspunkt eller mindre restriktive krav. Overordnet set har Danmark implementeret medlemsoptionerne i EU revisorforordningen på en måde, som stiller relativt få krav til revision af PIE-virksomheder, sammenlignet med andre EU-lande. Andre EU-lande, der har implementeret EU-forordningens optioner til revision af PIE-virksomheder relativt lempeligt, omfatter de andre nordiske lande samt Grækenland, Cypern og Slovakiet. Derudover har Danmark, som nævnt, særskilte krav om, at revisorer skal være certificeret for at udføre revision af kreditinstitutter og forsikringsselskaber, jf. afsnit 2.4.

2.2 Revisionsmarkedet som helhed

Branchen *revision og bogføring* bestod i 2020 af 4.732 virksomheder, beskæftigede 17.033 fuldtidsansatte og omsatte for 21,4 mia. kr.⁹ Ud over at stå for den egentlige revision af virksomhedsregnskaber samt opgaver, der knytter sig til denne revision, beskæftiger revisor og bogføringsbranchen sig med regnskaber, budgettering og bogføring, jf. Figur 2.1(a). Derudover udføres skatterådgivning samt en række andre serviceydelser i forbindelse med fx virksomhedsopkøb, virksomhedsetablering, organisation, likvidation og konkurs, finansiering, investering og benchmarking. Der var registreret ca. 1.350 godkendte revisionsvirksomheder¹⁰ og ca. 3.250 godkendte revisorer i 2020.

Figur 2.1 Fordeling og udvikling i serviceydelser inden for bogføring- og revisionsvirksomhed

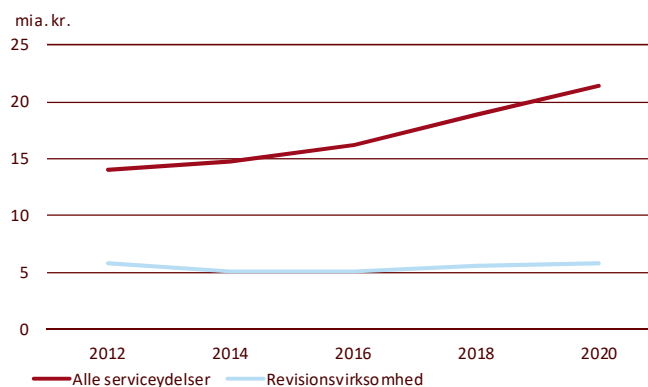
(a) Omsætning fra bogførings- og revisionsvirksomhedernes serviceydelser i 2020

Note 1: "Andre serviceydelser" inkluderer DST's særskilte kategori "Tjenester ifm. konkurs i bestyrelse af konkursboer".

Kilde: Danmarks Statistik, SERV1496: *Bogføring- og revisionsvirksomhed efter serviceydelser og omsætning og eksport*

(b) Udvikling i real omsætning af bogførings- og revisionsvirksomhedernes serviceydelser og revisionsvirksomhed

Anm. 1: Dækker over branchen inden for bogførings- og revisionsvirksomhed

Anm. 2: Omsætningen er opgjort i faste priser. Forbrugerindekset for "Revisor og anden finansiel rådgivning" er brugt som deflator med 2020 som indeksår.

Kilde: Danmarks Statistik, SERV1496: *Bogføring- og revisionsvirksomhed efter serviceydelser og omsætning og eksport*

Omsætningen fra revision af virksomheder udgjorde 5,8 mia. kr. i 2020, svarende til 27 pct. af den samlede omsætning fra bogførings- og revisionsvirksomhed. Omsætningen fra revisionsvirksomhed var relativt stabil i perioden fra 2012 til 2020, jf. Figur 2.1 (b). Til gengæld steg den øvrige omsætning markant. Omsætningen fra revisions- og bogførings selskabernes samlede serviceydelser steg således med 52 pct. (realt) i samme periode.

⁹ Danmarks Statistik, tabel GF2, ud fra branchekode 69002: "Revision og bogføring"

¹⁰ Det er kun godkendte revisionsvirksomheder, der kan afgive erklæringer med sikkerhed, herunder revision. Omvendt er det ikke alle de registrerede godkendte revisionsvirksomheder, der afgiver erklæringer. En af grundene til dette er, at nogle revisorer ejer deres andel af deres respektive revisionsvirksomheder gennem et holdingselskab, og disse holdingselskaber skal være registreret som en godkendt revisionsvirksomhed, jf. revisorloven § 13, stk. 2. En revisionsvirksomhed kan i Erhvervsstyrelsens IT-system angive, at der ikke afgives erklæringer efter revisorlovens § 1, stk. 2, gennem revisionsvirksomheden. I 2020 har ca. 600 revisionsvirksomheder angivet, at der ikke afgives sådanne erklæringer gennem revisionsvirksomheden.

Det er ikke alle selskaber, der er forpligtet til at få revideret deres regnskaber af en godkendt revisor. Små selskaber kan efter reglerne fravælge at få foretaget revision af deres årsregnskaber. Det skal ses i lyset af, at omkostningerne til revision kan være relativt større for små virksomheder. Modstykket hertil er, at de små virksomheder i så fald ikke får det tillidsstempel, som en uafhængig revision kan være udtryk for, hvilket fx kan påvirke deres mulighed for at opnå billig finansiering eller tiltrække investorer. For mellemstore og store virksomheder er det et lovkrav, at regnskaberne revideres af en godkendt revisor. Derudover gælder en række særlige krav for de virksomheder, der er af interesse for offentligheden, de såkaldte PIE-virksomheder, jf. Boks 2.1.¹¹

Det er kun otte ud af de 1.350 godkendte revisionsvirksomheder, der udførte revision af PIE-virksomheder i 2020. Omsætningen fra disse otte revisionsvirksomheders revision af PIE-virksomheder var i 2020 på 0,6 mia. kr.¹², svarende til 11 pct. af omsætningen på det samlede marked for revision. Det svarer til ca. 1,8 mio. kr. per revideret PIE-virksomhed.

Boks 2.1 PIE-virksomheder

PIE-virksomheder (Public Interest Entities) er virksomheder med interesse for offentligheden og omfatter børsnoterede selskaber, penge- og realkreditinstitutter samt forsikringselskaber¹³, jf. revisorlovens § 1 a, stk. 1, nr. 3.

Den nuværende definition af PIE-virksomheder blev vedtaget ved ændringen af revisorloven i 2016 og trådte i kraft den 17. juni 2016. Ændringen betød, at antallet af PIE-virksomheder blev reduceret med ca. 55 pct. fra ca. 845 i 2016 til ca. 385 virksomheder i 2017. Ved ændringen udgik store virksomheder, kommuner, kommunale fællesskaber, regioner, statslige aktieselskaber samt andre finansielle virksomheder, der er omfattet af kapital- eller formuekrav fra definitionen som PIE-virksomhed.

Ændringen i definitionen af PIE-virksomheder betyder, at den nu svarer til EU-forordningens mindstekrav.¹⁴ Kommunale og regionale virksomheder er dog fortsat underlagt mange af de samme krav til revision, som gælder for PIE-virksomheder.¹⁵

I Europa og på globalt plan domineres markedet for revision af PIE-virksomheder af de såkaldte Big Four, bestående af PricewaterhouseCoopers (PwC), Deloitte, Ernst & Young (EY), og Klynveld Peat Marwick Goerdeler (KPMG), jf. Figur 2.2. KPMG har en væsentligt lavere andel af markedet i Danmark end i mange andre lande. Det skal formentlig ses i sammenhæng med, at KPMG i Danmark i 2014 blev opkøbt af EY. KPMG er dog stadig til stede i Danmark, da det internationale KPMG-netværk genetablerede KPMG Danmark umiddelbart efter fusionen.

De tre store revisionshuse (PwC, Deloitte og EY) udførte revision for 90 pct. af alle PIE-virksomheder i 2021, mens KPMG's andel var 4 pct. De resterende fire aktører på markedet for revision af PIE er kendetegnet ved primært at udføre revision af små- og mellemstore virksomheder.

¹¹ Det er ikke alle selskaber, der er forpligtet til at få lavet revision af deres regnskaber. Små selskaber, der ikke overskrider objektive kriterier om balancesum, nettoomsætning og antal ansatte, kan fravælge at få lavet revision af deres årsregnskaber

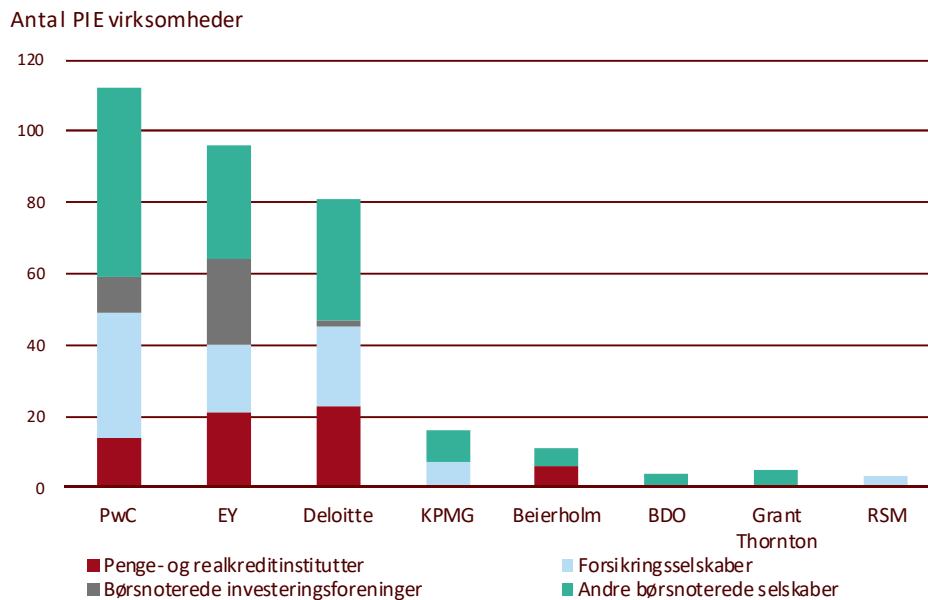
¹² Egen beregning, ud fra revisionselskabernes gennemsigtighedsrapporter.

¹³ Forsikringselskaber omfatter både skades- og livsforsikringselskaber samt tværgående pensionskasser.

¹⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) Nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2005/909/EF

¹⁵ Bekendtgørelse om kommunal og regional revision.

Figur 2.2 Revisionsvirksomhedernes PIE kunder i 2021

Kilde: Egen illustration, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter

Deloitte, EY og PwC udfører alle revision for de fleste typer virksomheder, men med en vis specialisering, jf. Figur 2.2. Deloitte er særligt store inden for penge- og realkreditinstitutter. Revision af disse selskaber kræver, at de statsautoriserede revisorer, der underskriver revisionen, er certificeret inden for det pågældende område, jf. afsnit 2.8. EY har relativt mange kunder inden for revision af børsnoterede investeringsforeninger, mens PwC har en stor andel af forsikringselskaber samt store børsnoterede PIE kunder, der hverken er penge- og realkreditinstitutter, forsikringselskaber eller børsnoterede investeringsforeninger.

2.3 Særlige krav for revision af PIE-virksomheder

Det er lovpligtigt for store og mellemstore virksomheder at lave årsregnskab og få det revideret af en eller flere godkendte revisorer.¹⁶ For virksomheder, der udarbejder årsregnskaber efter regnskabsklasse D, gælder desuden at mindst én revisor skal være statsautoriseret revisor. Det er kun statsautoriserede revisorer, der kan revidere finansielle virksomheder. Desuden skal den statsautoriserede revisor også skal være certificeret af Finanstilsynet for at kunne revidere virksomheder af denne type.

¹⁶ Bekendtgørelse af årsregnskabsloven, §135

For at blive statsautoriseret revisor skal revisoren (cand.merc.aud.) have haft mindst 3 års erfaring inden for revision af regnskaber og have bestået eksamen for statsautoriserede revisorer (revisoreksamen).

Revisorer og revisionsvirksomheder er i revisorloven omfattet af krav om revisionsvirksomheders – og revisorerers – uafhængighed.¹⁷ Revisionsvirksomheden, såvel som de revisorer, der er knyttet til opgaven, skal således ved udførelse af revisionsopgaver være uafhængig af den virksomhed, som opgaven vedrører, og må ikke være involveret i virksomhedens beslutningstagning. Udover selve revisionen må der fx ikke være en direkte eller indirekte økonomisk interesse eller et forretnings- eller ansættelsesmæssigt forhold mellem revisor/revisionsvirksomhed og revisionskunden, der kan rejse tvivl om revisors uafhængighed. Reglerne om uafhængighed gælder både for revisionsvirksomhedernes PIE kunder og ikke-PIE-kunder og er bl.a. implementeret i revisorloven med afsæt i EU-revisordirektivet fra 2014.¹⁸

For revision af PIE-virksomheder er der en række yderligere krav. De skærpede krav udsprang af en politisk proces i kølvandet på finanskrisen, hvor der var fokus på, hvordan uafhængigheden mellem revisor og den reviderede virksomhed kunne sikres. Dette medførte ændringer i både EU-revisordirektivet og vedtagelsen af EU-revisorforordningen fra 2014, jf. Boks 2.2. EU-revisorforordningen fra 2014 er direkte gældende i medlemslandene, men giver samtidig medlemslandene en række muligheder for yderligere enten at stramme eller lempe reglerne i den nationale lovgivning (inden for forordningens rammer). Med afsæt i de skærpede EU-krav er den danske lovgivning blevet ændret, bl.a. med ændringen af revisorloven fra 2016.

Boks 2.2 EU's revisordirektiv og revisorforordning

De overordnede rammer for lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber er givet i EU-revisordirektiv 2014/56/EU¹⁹. Direktivet om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber har eksisteret siden 1984 og er løbende blevet opdateret. Det seneste direktiv er som nævnt fra 2014. EU-direktiver er ikke direkte gældende i medlemslandene, og det seneste EU-revisordirektiv er derfor implementeret i den danske lovgivning, herunder i revisorloven i 2016.

EU-revisorforordning EU_ 537-2014²⁰ beskriver de krav, der specifikt er til revision af PIE-virksomheder. Revisorforordningen er direkte gældende i de enkelte medlemsstater, men giver i nogle tilfælde de enkelte medlemsstater visse valgmuligheder.

Med ændringen af revisorloven fra 2016 indgår nu både regulering fra EU-revisordirektivet, men også fra EU-revisorforordningen i det omfang, at det er fundet nødvendigt at udnytte valgmulighederne i forordningen.

Formålet med de skærpede krav til revision af PIE-virksomheder er overordnet at styrke den almindelige tillid til, at PIE-virksomhederne regnskaber er retvisende.²¹ De skærpede krav skal ses i lyset af, at PIE-virksomheder omfatter en række virksomheder med stor samfundsøkonomisk betydning. Det er dermed særligt vigtigt, at regnskaberne for disse virksomheder er

¹⁷ Bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven), §24.

¹⁸ Europa-Parlamentets og rådets direktiv 2014/56/EU af 16. april 2014 om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber

¹⁹ Europa-Parlamentets og rådets direktiv 2014/56/EU af 16. april 2014 om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber

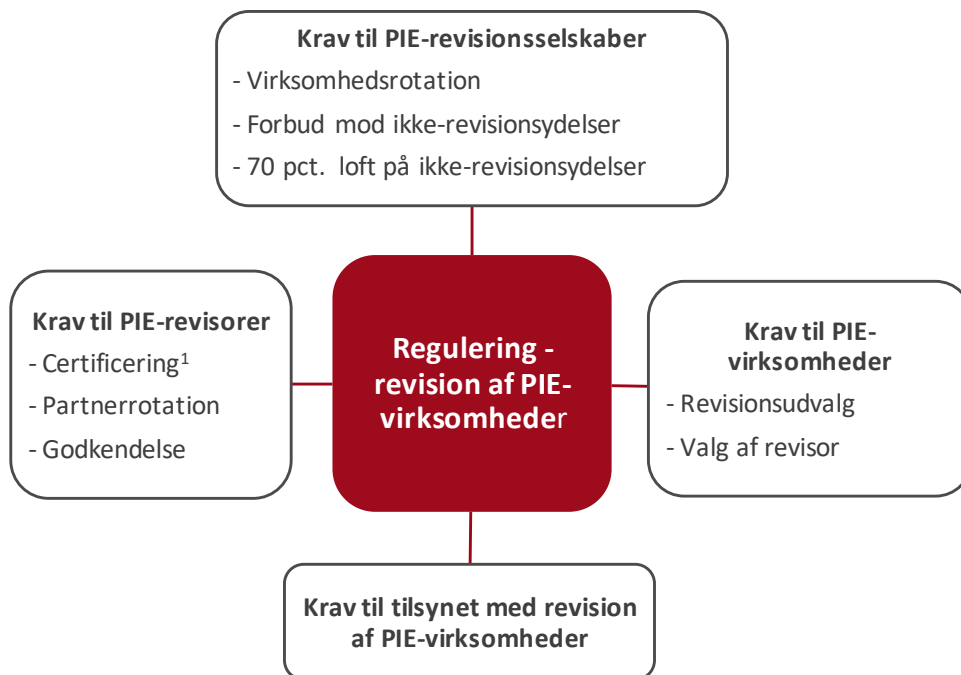
²⁰ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) Nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2005/909/EF

²¹ Forordning (EU) nr. 537/2014 af 16. april 2014 om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden og om ophævelse af Kommissionens afgørelse 2005/909/EF (revisorforordningen), artikel 1.

retvisende, så det giver tryghed til investorer og andre interessenter. Danske PIE-virksomheder omsatte for ca. 1.775 mia. kr. i 2017²², svarende til ca. 45 pct. af værdien af den samlede danske produktion af varer og tjenester.

Overordnet set kan reglerne for revision af PIE-virksomheder inddeles i fire overordnede grupper, jf. Figur 2.3. Der er særlige krav til selve PIE-virksomheden, særlige krav til de revisionsvirksomheder, der udfører revision af PIE-virksomheder samt særlige krav til de revisorer, der underskriver revisionspåtegningen af PIE-virksomheder. Derudover er der særlige krav til, hvor ofte de enkelte medlemslande skal føre tilsyn med revisionen af PIE-virksomheder.

Figur 2.3 Regulering på PIE-revisionsområdet

Note 1: Certificeringsordningen er ikke bestemt af EU-forordninger eller direktiver, men er et rent dansk krav

Anm.: Figuren illustrerer et uddrag af de overordnede regler inden for revision af PIE-virksomheder.

Kilde: Egen illustration

²² Omsætningen af finansielle virksomheder er baseret på regnskabstal fra Finanstilsynet, mens omsætningen for de resterende virksomheder er baseret på PIE-virksomhedernes årsrapporter. For forsikringselskaber bruges bruttopræmier som udtryk for omsætning, for penge- og realkreditinstitutter bruges "netto rente- og gebyrindtægter", for Investeringsforeninger anvendes "renter og udbytter i alt" mens medlemsbidraget bruges for pensionskasser.

De særlige krav til revision af PIE-virksomheder er beskrevet i det følgende afsnit. Såfremt de enkelte medlemsstater har haft mulighed for at lempe eller stramme kravene, er EU forordningen først beskrevet, efterfulgt af Danmarks implementering heraf. I kapitel 5 analyseres det, i hvilket omfang reguleringen gør det svært for nye aktører at komme ind på markedet eller gør det svært for eksisterende aktører at vokse.

2.4 Krav til PIE-revisorer

Revisorer har til opgave at gennemgå virksomheders regnskaber for at sikre, at de er korrekte og i overensstemmelse med gældende lovgivning og regler. Revisionen af årsregnskaber skal underskrives af en uafhængig godkendt revisor.²³ For PIE-virksomheder skal de underskrivende revisorer desuden være statsautoriserede.

Der er desuden krav til, at statsautoriserede revisorer har særlige kompetencer til at revidere finansielle virksomheder, hvilket indebærer, at revisorer skal være certificerede for at kunne udføre revision af kreditinstitutter og/eller forsikringselskaber. Derudover er der krav til, at revisor ikke må have den samme kunde i mere end syv år ad gangen, den såkaldte partnerrotationsregel.

Revisorer skal certificeres, når de udfører revision af finansielle PIE-virksomheder

Der er specifikt i den danske lovgivning krav om, at revisorer er certificeret for at kunne påtegne årsrapporter for de finansielle PIE-virksomheder.²⁴ De danske krav til certificering blev indført i 2014 i forlængelse af finanskrisen.

Det er således udelukkende statsautoriserede revisorer, der er certificeret inden for revision af penge- og realkreditinstitutter, der kan påtegne årsrapporten for denne type virksomhed. Ligeledes er det udelukkende statsautoriserede revisorer, der er certificeret inden for revision af forsikringselskaber, der kan påtegne årsrapporten for forsikringselskaber. For revision af øvrige PIE-virksomheder er der ikke krav om certificering.

For at kunne være certificeret skal en revisor inden for de seneste 5 år have:

- udført revision i mindst 1.000 timer inden for finansielle virksomheder.
- udført revision i mindst 750 timer (ud af de 1.000 timer) inden for revisionsydelse af den pågældende type certificering (bank/forsikring) hos minimum 3 selskaber.
- Mindst 50 pct. af timerne med revisionsydelse skal være udført som underskrivende revisor eller som leder af et revisionsteam²⁵, og alle timer skal være udført efter bestået eksamen som statsautoriseret revisor.
- Opfyldt krav til efteruddannelse, herunder gennemført mindst 60 timers efteruddannelse, der er målrettet finansielle virksomheder inden for de sidste 3 år.

Derudover er der en række yderligere regler, fx at revisor inden for de seneste 5 år ikke må have haft en sag ved Revisornævnet, der vurderes at have betydning for certificeringen og ikke må være pålagt bestemte typer strafansvar.

²³ Revisoren skal være godkendt af Erhvervsstyrelsen

²⁴ Bekendtgørelse om Finanstilsynets certificering af statsautoriserede revisorer. Disse krav udspringer ikke af EU lovgivning.

²⁵ En leder af et revisionsteam er i "Bekendtgørelse om Finanstilsynets certificering af statsautoriserede revisorer" defineret som en statsautoriseret revisor, der udfører ledelsesfunktioner over for et revisionsteam i samarbejde med den underskrivende revisor

Der var 50 revisorer, der opfyldte kravene for certificering af enten kreditinstitutter eller forsikringsselskaber i 2022.²⁶ Af disse 50 revisorer havde 11 revisorer certificering inden for både kreditinstitutter og forsikringsselskaber.

Revisorer må ikke udføre revision for den samme PIE-virksomhed i mere end syv år
Ifølge EU-revisorforordningen kan de ledende revisionspartnere med ansvar for udførelse af den lovpligtige revision højst udføre revision af den reviderede PIE-virksomhed i syv år.²⁷ Som følge af denne partnerrotationsordning kan de først igen deltage i revisionen af den reviderede virksomhed tre år efter, at de er stoppet med at udføre revisionen – en såkaldt 3-årig *cool off*-periode. I Danmark er der samtidig krav til partnerrotation for store ikke-PIE-virksomheder, jf. Revisorlovens § 25.²⁸

Formålet med tvungen partnerrotation er overordnet set at styrke revisors uafhængighed overfor den reviderede virksomhed, og dermed mindske risikoen for at kvaliteten af revisorerklæringen bliver negativt påvirket af de bånd, der ofte knyttes gennem et længerevarende samarbejde.

2.5 Krav til PIE-revisionsvirksomheder

Der er særlige krav til revisionsvirksomheders revision af PIE-virksomheder. Disse krav inkluderer a) firmarotation, b) forbud mod at udføre visse ikke-revisionsydelse til PIE-kunder samt c) et loft over levering af tilladte ikke-revisionsydelse på 70 pct. af revisionsomsætning.

Der er krav til, hvor mange år en revisionsvirksomhed må udføre revision for den samme PIE-virksomhed

Ifølge EU-revisorforordningens artikel 17 må en revisionsvirksomhed som udgangspunkt ikke udføre revision for samme PIE-virksomhed i mere end 10 år, den såkaldte firmarotation. Formålet med tvungen firmarotation er at styrke revisors uafhængighed ved fx at mindske risikoen for, at en ny underskrivende revisor fra samme revisionsvirksomhed vil føle sig forpligtet til at følge de beslutninger, som den tidligere revisor har truffet²⁹ eller ved at mindske risikoen for, at revisor bliver påvirket af kundens personlighed, og derfor bliver for forstående over for kundens interesser.³⁰

De enkelte medlemsstater har dog mulighed for både at vælge mellem forskellige muligheder. Medlemsstater kan således:

- a. Fastsætte en maksimal varighed for længden af en revisionsvirksomheds revisionsopgaver for en PIE-virksomhed, der er mindre end 10 år.
- b. Forlænge revisionens maksimale varighed fra 10 år til 20 år. Dette forudsætter, at PIE-virksomheden efter de 10 år gennemfører en udbudsprocedure.

²⁶ De certificerede revisorer er ikke nødvendigvis ansat i revisorbranchen.

²⁷ De enkelte medlemsstater kan undtagelsesvis kræve, at der er en kortere partnerrotationsperiode end syv år. I Danmark gælder dog de syv år.

²⁸ Store virksomheder er defineret i revisorlovens § 25, stk. 2 som virksomheder, der i to på hinanden følgende regnskabsår overstiger to eller flere af følgende vurderingskriterier: a) En medarbejderstab på 2.500 personer, b) en balancesum på 5 mia. kr. og c) en nettoomsætning 5 mia. kr.

²⁹ EC_2011: Commission staff working paper "Impact assessment". SEC (2011) 1384 final.

³⁰ Erhvervsstyrelsen (2022): Vejledning om uafhængighedsbekendtgørelsen.

- c. Forlænge revisionens maksimale varighed fra 10 år³¹ til 24 år. Dette forudsætter, at der efter de 10 år³² er revisorer fra mere end én revisionsvirksomhed, der samtidig udfører revision af PIE-virksomheden og fremlægger en fælles revisionspåtegning (fællesrevision).
- d. Undtagelsesvist anmode myndighederne om at genudpege revisionsvirksomheden til endnu en opgave på højst 2 år, efter den er blevet forlænget, såfremt der både er gennemført udbudsprocedure (jf. punkt b) og der er fælles revisionspåtegning (jf. punkt c).

Efter afslutningen af den (evt. forlængede) maksimale varighed af opgaverne må hverken revisoren eller revisionsfirmaet udføre lovpligtig revision for den samme PIE-virksomhed i den efterfølgende periode på fire år, en såkaldt cooling-off periode.

Danmark har givet mulighed for, at revisionsvirksomhederne kan forlænge revisionens maksimale varighed, jf. punkt b og c ovenfor.³³ Det indebærer således, at en PIE-virksomhed som udgangspunkt skal skifte revisionsvirksomhed efter 10 år. Hvis PIE-virksomheden gennemfører en ekstra udbudsproces kan revisionsperioden forlænges, således at der kan udføres revision for den samme PIE-virksomhed i op til 20 år. Revisionsperioden for en revisionsvirksomhed kan også forlænges i op til 24 år, hvis der udføres fællesrevision, dvs. hvis der efter de 10 år³⁴ er revisorer fra mere end én revisionsvirksomhed, som samtidig udfører revision af PIE-virksomheden og fremlægger en fælles revisionspåtegning.

Forbud mod at udføre visse ikke-revisionsydelser til PIE-kunder

EU-revisorforordningen specificerer en lang række ikke-revisionsydelser, som revisionsvirksomheden ikke må udføre for PIE-virksomheden, hvis den samtidig udfører revision for denne virksomhed.³⁵ Formålet med at forbyde disse ydelser er at sikre uafhængigheden mellem revisor og den reviderede virksomhed. De forbudte ikke-revisionsydelser skal fx mindske risikoen for, at revisor kontrollerer sin egen rådgivning (selvrevision), eller at revisoren repræsenterer revisionskunden i juridiske tvister, der kan føre til, at omverdenen ikke altid vil se revisors erklæringer som uafhængige (advokeringstrussel).

En del af disse forbudte ydelser kan de enkelte medlemslande dog alligevel vælge at tillade i national regulering. Det drejer sig om vurderingsydelser samt en række skattemæssige ydelser relateret til a) ydelse af skatterådgivning, b) udpegelse af offentlige tilskud og skatteincitament, c) bistand i forbindelse med skattekontroller, d) beregning af direkte og indirekte skat og udskudt skat og e) skatterådgivning om anvendelse af skatterådgivning. Det er dog en betingelse for udførelsen af disse opgaver, at de ikke har indvirkning på de reviderede regnskaber.

³¹ Eller 20 år, hvis PIE-virksomheden efter 10 år har lavet udbud og dermed allerede har forlænget revisionens maksimale længde med 10 år.

³² Eller 20 år, hvis PIE-virksomheden efter 10 år har lavet udbud og dermed allerede har forlænget revisionens maksimale længde med 10 år.

³³ Jf. Selskabslovens § 144 a, LEV-loven § 11 b og Erhvervsfundsloven § 69 a.

³⁴ Eller 20 år, hvis PIE-virksomheden efter 10 år har lavet udbud og dermed allerede har forlænget revisionens maksimale længde med 10 år.

³⁵ EU-revisorforordningen, artikel 5. De forbudte ydelser er inkluderet a) visse skattemæssige ydelser, b) ydelser, der har indflydelse på den reviderede virksomheds ledelse eller beslutningstagning, c) bogføring, d) ydelser ifm. lønninger, e) visse risikostyringsydelser f) vurderingsydelser, fx vurderinger ifm. aktuarydelser og støtte til retssager g) visse juridiske ydelser, h) ydelser i forbindelse med den reviderede virksomheds interne revisionsfunktion i) visse ydelser i tilknytning til finansiering, kapitalstruktur og kapitalallokering samt investeringsstrategi, ydelser til at fremme handel med aktier af den reviderede virksomhed samt k) ydelser relateret til søgning, udvælgelse og kontrol af kandidater til stillinger, som kan påvirke udarbejdelsen af regnskab for lovpligtig revision.

Danmark har med ændringen af revisorloven i 2016, der bl.a. udnytter optioner fra EU-revisorforordningen, valgt at tillade, at PIE-revisionsvirksomheder må udføre vurderingsydelse og de ovenfor nævnte skatteydelser for deres PIE revisionskunder³⁶, dog med undtagelse af beregning af direkte og indirekte skat og udskudt skat.³⁷

Loft over levering af tilladte ikke-revisionsydelser på 70 pct.

Der er også begrænsninger knyttet til de tilladte ikke-revisionsydelser. Der er således i EU-revisorforordningens artikel 4 sat et loft over omsætningen af de tilladte ikke-revisionsydelser, som en revisionsvirksomhed må udføre for en PIE-revisionskunde. Loftet er på 70 pct. af det gennemsnitlige, årlige honorar, som revisionsvirksomheden fik for revisionen de seneste 3 år. Reglen om loft på ikke-revisionsydelser har til formål at sikre uafhængigheden mellem revisor og den reviderede virksomhed ved fx at mindske risikoen for, at revisor knytter så tætte bånd med kunden gennem ikke-revisionsopgaver, at objektiviteten i revisionen tilsidesættes.

Ifølge EU-revisorforordningen kan et medlemsland vælge, at en revisionsvirksomhed kan fritages for 70-pct.-loftet i op til to år. Den danske revisorlov har delvist indført denne option. Således fremgår det af revisorlovens § 24 b, at Erhvervsstyrelsen undtagelsesvist, efter en begrundet ansøgning fra en revisionsvirksomhed, kan fritage en revisionsvirksomhed fra 70 pct. begrænsningen i op til ét år.

Ikke-revisionsydelser, som er påkrævet efter dansk lovgivning eller EU-lovgivning, tæller ikke med i 70-pct.-loftet. Det kunne fx være selskabsretlige erklæringer ved kapitaltilgang- og afgang og ved fusioner.³⁸ Desuden gælder loftet på 70 pct. kun, hvis revisionsvirksomheden udfører ikke-revisionsydelser i tre på hinanden følgende år. Dette bevirker, at loftet nulstilles, hvis en revisionsvirksomhed ikke leverer ikke-revisionsydelser i et enkelt år. Denne regel trådte i kraft fra 2020, baseret på regnskabsårene 2017-2019. Dette er en konsekvens af, at forordningen fik virkning for det første regnskabsår, der startede efter d. 17. juni 2016.³⁹

PIE-virksomheder skal have et revisionsudvalg

PIE-virksomheder skal have et revisionsudvalg. Det er bestemt i EU-revisordirektivet og implementeret i revisorlovens § 31. Det er bl.a. revisionsudvalgets opgave at underrette bestyrelsen om resultatet af den lovpligtige revision, overvåge virksomhedens interne kontrolsystem, overvåge den lovpligtige revision af årsregnskabet samt kontrollere revisors uafhængighed. Som en del af kontrollen med revisors uafhængighed skal revisorudvalget særligt være opmærksom på, at revisors levering af ydelser til PIE virksomheden lever op til forbuddet mod at udføre visse ikke-revisionsopgaver samt til 70-pct.-loftet over levering af de tilladte ikke-revisionsydelser. Derudover er udvalget ansvarlig for indstilling af valg af revisor til bestyrelsen.

Revisionsudvalget skal bestå af medlemmer fra virksomhedens bestyrelse, der ikke samtidig indgår i virksomhedens direktion. Medlemmerne af revisionsudvalget skal samlet set have relevante kompetencer inden for virksomhedens sektor, og mindst ét medlem skal have regnskabs- eller revisionsmæssige kvalifikationer.

³⁶ Se afsnit 2.7. for en sammenligning med andre EU-lande.

³⁷ Bekendtgørelse af lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven), §24a. Det bemærkes også, at ordlyden af forordningens option af den tilladte skatteydelse "ydelse af skatterådgivning" er ændret til "skatterådgivning om anvendelse af skattelovgivningen". Hermed tillades faktisk baseret rådgivning, mens det fx ikke tillades at revisor rådgiver om aggressiv skatteplanlægning, som fx effekten af at etablere sig i andre lande for at undgå skat i DK.

³⁸ Kiertzner og Hoff_2017_Ny revisorlovgivning 2016/2017 - De største ændringer.

³⁹ Kiertzner og Hoff_2017_Ny revisorlovgivning 2016/2017 - De største ændringer

Det har siden 2008 været lovpligtigt for PIE-virksomheder at have et revisionsudvalg. I EU-direktivet fra 2014 og EU-revisorforordningen fra 2014 blev kravene til revisionsudvalgets opgaver skærpet, og den gældende revisorlov omfatter nu bl.a. et krav om, at revisorudvalget skal være ansvarlig for udvælgelse og indstilling af revisor(er) til bestyrelsen.

Det er Erhvervsstyrelsen og Finanstilsynet, der er ansvarlige for at føre tilsyn med, at revisionsudvalgene efterlever kravene.

Der er særlige regler for, hvordan PIE-virksomheder vælger revisor

Den reviderede virksomhed skal udarbejde en udvælgelsesprocedure for valg af revisorer. Der skal bl.a. laves et udbud, der tydeligt beskriver den reviderede virksomhed og som skal indeholde ikke-diskriminerende udvælgelseskriterier, jf. Boks 2.3. På det grundlag skal revisionsudvalget indstille to revisionsvirksomheder til bestyrelsen og angive sin præference for én revisionsvirksomhed uden at være påvirket af tredjemand. Indstillingen skal begrundes.

Boks 2.3 Udpegelse af revisorer og revisionsvirksomheder

Den reviderede virksomhed skal udarbejde en udvælgelsesprocedure, der skal opfylde følgende kriterier, jf. EU-revisorforordningens artikel 16:

- a. Den reviderede virksomhed må opfordre enhver revisor/revisionsvirksomhed til at byde ind på udførelsen af den lovpligtige revision.⁴⁰
- b. Der skal udarbejdes udbudsmateriale til de pågældende revisorer eller revisionsfirmaer. Udbudsmaterialet skal tydeligt beskrive den reviderede virksomheds forretning og den type lovpligtig revision, der skal udføres. Udbudsmaterialet skal indeholde gennemsigtige og ikke-diskriminerende udvælgelseskriterier, som den reviderede virksomhed skal bruge til at evaluere revisorerne eller revisionsfirmaernes forslag.
- c. Den reviderede virksomhed er berettiget til at fastlægge proceduren og kan forhandle direkte med interesserede bydende i forbindelse med proceduren.
- d. Eventuelle lovgivningsmæssige kvalitetsstandarder skal fremgå af udbudsmaterialet.
- e. Den reviderede virksomhed vurderer de indkomne bud i overensstemmelse med de udvælgelseskriterier, der er fastsat i udbudsmaterialet. Den reviderede virksomhed udarbejder en rapport om konklusionerne af udvælgelsesproceduren, som skal valideres af revisionsudvalget.
- f. Den reviderede virksomhed skal på anmodning kunne dokumentere, at udvælgelsesproceduren blev udført på en rimelig måde.

2.6 Tilsyn med revisorer og revisionsvirksomheder

Erhvervsstyrelsen er ansvarlig for tilsynet med revisionsvirksomheder og revisorer. Tilsynet omfatter bl.a. kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder, som har en forebyggende og vejledende karakter og har fokus på tiltag, der kan forbedre revisionen fremadrettet. Overordnet kan der i kvalitetskontrollen sondres mellem, hvor ofte revisionsvirksomheden udtages til kvalitetskontrol (kontrolhyppighed) samt hvor mange revisioner/revisorerklæringer, der udtages til kontrol i den enkelte revisionsvirksomhed (kontrollens stikprøvestørrelse). Ved kvalitetskontrollen kontrolleres det, at revisionsvirksomhederne og de beskæftigede revisorer

⁴⁰ Dog ikke hvis det kommer i konflikt med reglerne om firmarotation

overholder revisorlovgivningen, herunder de særlige krav til PIE-revisioner og PIE-revisionsvirksomheder.

De revisionsvirksomheder, der udfører revision af store PIE-virksomheder, skal kontrolleres oftere end de revisionsvirksomheder, der ikke har store PIE-kunder, jf. Tabel 2.1. Det betyder, at deres interne kvalitetssystem samt gennemsigtighedsrapporter efterses oftere (eller mere løbende). Det gennemsnitlige antal revisorerklæringer, der udtrækkes til kontrol over en seks-årig periode, er dog den samme, hvad enten revisionsvirksomheden har en stor PIE-kunde eller ej.

Tabel 2.1 Højest tilladte antal år mellem kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder – Afhængig af revisionsvirksomhedernes kundetype

	PIE kunder	Ikke-PIE kunder
OMXC25 og OMXC Large Cap ¹	Årligt	-
Store kunder	3 år	6 år
Mellemstore kunder	6 år	6 år
Små kunder	6 år	Baseret på risikoanalyse

Note 1: Stikprøvestørrelsen for de revisionsvirksomheder, der revideres hvert tredje år, er halvt så stor, som for de revisionsvirksomheder, der revideres hvert sjette år.

Note 2: OMXC25 er de 25 største selskaber på Københavns Fondsbørs, mens OMXC Large CAP er selskaber på Københavns Fondsbørs, der har en markedsværdi på over 1 mia. Euro.

Anm.: Det er EU-forordningen, der definerer kontrolhyppigheden af PIE-revisionsvirksomheder, mens EU-direktivet definerer kontrolhyppigheden for øvrige revisionsvirksomheder. Dog er kontrolhyppigheden for revisionsvirksomheder, der reviderer OMXC25 og OMXC Large Cap-kunder, en dansk regel.

Kilde: Egen tabel, baseret på revisorforordningen, artikel 26, Bekendtgørelse om kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder § 4 og § 26 samt Erhvervsstyrelsens "Retningslinjer for kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder 2022".

Under tilsynet foretages bl.a. kvalitetskontrol af et antal revisorerklæringer. Ifølge Erhvervsstyrelsens retningslinjer for kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder har gennemgangen af revisorerklæringsopgaver til formål at afdække, hvorvidt godkendte revisorer og medarbejdere anvender det beskrevne kvalitetsstyringssystem på erklæringsopgaver med sikkerhed, hvorvidt planlægningen og udførelsen af erklæringsopgaven opfylder kravene i lovgivningen og relevante standarder, og hvorvidt der er sammenhæng mellem de arbejdsopgaver, der er udarbejdet på erklæringsopgaven og revisors erklæring.⁴¹ Ved den stikprøvevise gennemgang af revisorerklæringer for PIE-virksomheder, kontrolleres det desuden, om de særlige krav til revision af PIE-virksomheder overholdes, herunder krav om firmarotation, forbudte ikke-revisionsydelse, 70-pct.-loft på tilladte ikke-revisionsydelse samt revisorspecifikke krav til fx uddannelse og certificering af finansielle virksomheder.

⁴¹ Erhvervsstyrelsens retningslinjer for kvalitetskontrol 2022 s. 25-26.

Alle revisorerklæringer for de 100 største danske virksomheder⁴² kontrolleres inden for en periode på 6 år.⁴³ For revisionsvirksomhedens øvrige kunder foretages, for hver kvalitetskontrol, en stikprøvekontrol af revisionsvirksomhedens revisorerklæringer. Stikprøvestørrelsen af disse revisorerklæringer er proportional med antallet af revisorerklæringer, som de enkelte revisionsvirksomheder har afgivet.

For de PIE-revisionsvirksomheder, der er underlagt kvalitetskontrol hvert tredje år, er stikprøvestørrelsen for kvalitetskontrollen halvt så stor, som for de revisionsvirksomheder, der er underlagt kvalitetskontrol hvert sjette år. I PIE-revisionsvirksomheder, der er underlagt årlig kvalitetskontrol, er det gennemsnitlige årlige antal stikprøver af revisorerklæringer desuden den samme, som for de PIE-revisionsvirksomheder, der revideres hvert tredje eller hvert sjette år.

Disse regler indebærer således, at der ikke er forskel på andelen af revisorerklæringer, der i gennemsnit udtrækkes i revisionsvirksomheder med hhv. uden PIE-virksomheder over en 6-årig periode. Tilsynet med revisionsvirksomheder inkluderer også en vurdering af det interne kvalitetsstyringsystem, som revisionsvirksomhederne skal have for bl.a. at sikre uafhængighed. For PIE-revisionsvirksomheder føres der også tilsyn med det seneste års gennemsigthedsrapport.

Kvalitetskontrollen af PIE-revisionsvirksomheder udføres af kvalitetskontrollanter, der er ansat i Erhvervsstyrelsen, mens en del af kvalitetskontrollen af ikke-PIE-revisionsvirksomheder på Erhvervsstyrelsens vegne udføres af godkendte kvalitetskontrollanter, som er praktiserende revisorer⁴⁴. Kvalitetskontrollen gennemføres dog efter de samme retningslinjer, uanset om der er tale om kvalitetskontrol af PIE-revisionsvirksomheder eller ikke-PIE-revisionsvirksomheder.

Udover kontrollen med revisionsvirksomheder og revisorer fører hhv. Erhvervsstyrelsen og Finanstilsynet⁴⁵ tilsyn med, at medlemmer af bestyrelse, direktion eller revisorudvalg i en PIE-virksomhed overholder de gældende regler, herunder regler om valg og afsættelse af revisor/revisionsvirksomhed, jf. afsnit 2.5.⁴⁶

2.7 Medlemslandenes implementering af optioner i EU-forordningen

Alle 30 europæiske lande havde i november 2021 implementeret EU-revisordirektivet i national lovgivning. Desuden var EU-revisorforordningen gældende i alle lande. Der er forskel på, i hvor høj grad landene har gjort brug af EU-revisorforordningens forskellige optioner, jf. Figur 2.4.

EU-minimumsdefinitionen af PIE-virksomheder er indført i 10 lande, herunder Danmark, mens 20 lande har indført en udvidet national definition af PIE-virksomheder, jf. Figur 2.4. For

⁴² Virksomheder, der i regi af kvalitetskontrollen er defineret som de 100 største danske virksomheder. Virksomhederne er placeret på top-100 listen ud fra størrelsen på virksomhedens omsætning samt antallet af ansatte. Listen omfatter ikke selskaber, hvis primære aktivitet er at besidde kapitalandele. Notat fra Erhvervsstyrelsen: [100 største danske virksomheder.pdf](#)

⁴³ Såfremt virksomhederne er blandt de 100 største virksomheder i hele perioden.

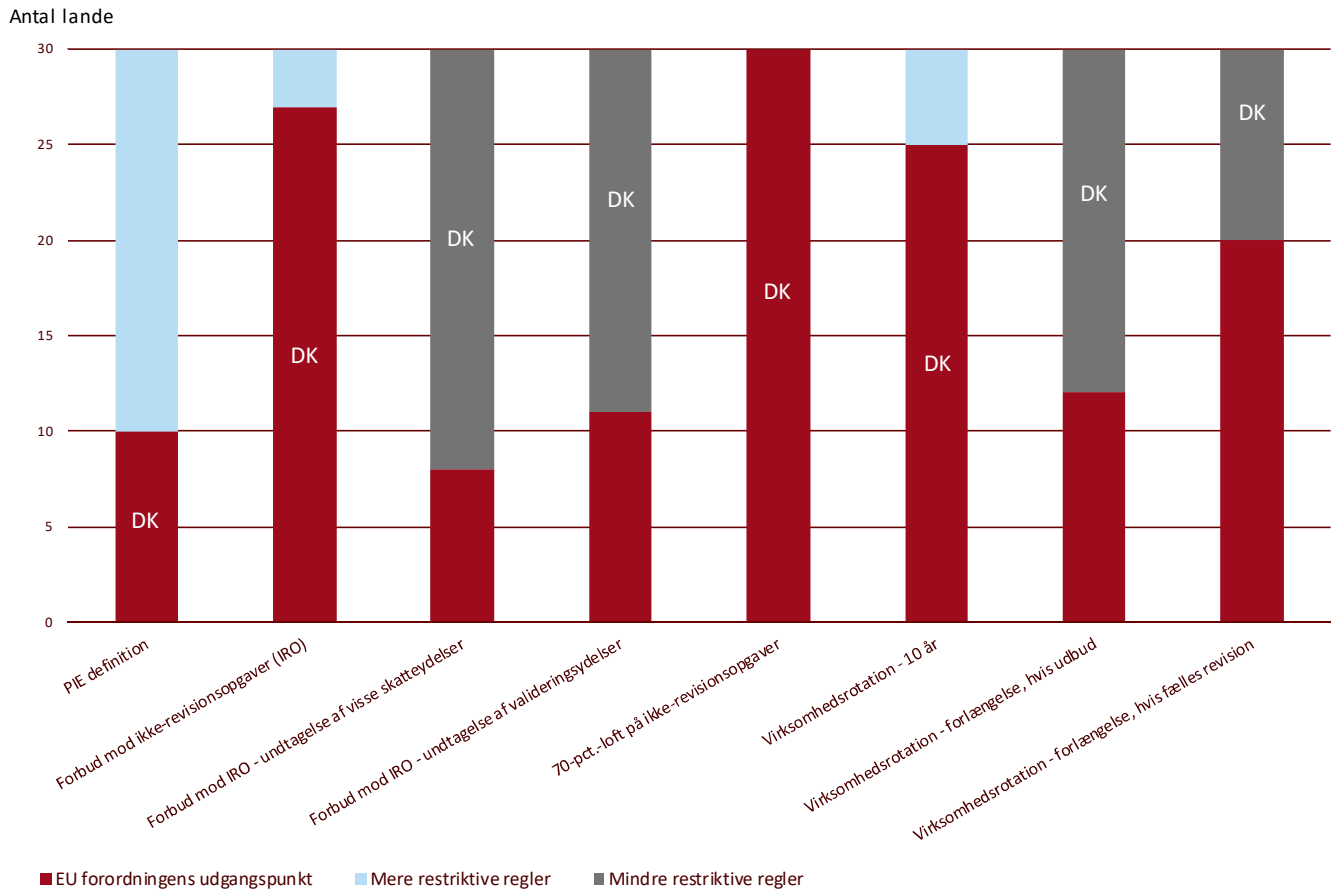
⁴⁴ En praktiserende revisor er en godkendt revisor, der selv laver revision. Kvalitetskontrollanten/revisoren skal have tilstrækkelig faglig uddannelse og relevant erfaring inden for revision og regnskabsaflæggelse og i øvrigt opfylde kravene i bekendtgørelse om kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder, §47. Det er desuden et krav, at kvalitetskontrollanterne er omfattet af revisorlovens §24 vedr. revisors uafhængighed.

⁴⁵ Der henvises til Finanstilsynets virksomhedsregister for en fuld liste over de virksomheder, som Finanstilsynets har tilsyn med.

⁴⁶ Erhvervsstyrelsen_2022: Vejledning om revisionsudvalg_Erhvervsstyrelsen.dk

disse 20 lande er der altså flere virksomheder, der er omfattet af EU-revisorforordningen end banker, realkreditinstitutter, forsikringselskaber og børsnoterede selskaber. I forhold til tidligere har Danmark ændret definitionen af en PIE-virksomhed, så den svarer til EU-forordningens minimumsdefinition, jf. Boks 2.1.

Figur 2.4 National implementering af EU-revisorforordningen for PIE-virksomheder

Note 1: Angivelse af DK viser, om Danmark har hhv. fulgt EU-forordningens udgangspunkt (rød), har indført mere restriktive regler (blå) eller indført mindre restriktive regler (grå).

Note 2: EU-forordningen giver medlemslandene mulighed for at gøre brug af en række optioner. De optioner, der giver medlemslandene mulighed for at stille færre krav til revisionsvirksomhederne, kaldes for mindre restriktive regler, mens de medlemsoptioner, der stiller flere krav til revisionsvirksomhederne, kaldes for mere restriktive regler.

Note 3: Alle 30 EU-lande har implementeret 70-pct.-loftet på ikke-revisionsopgaver. Derudover er der i EU-forordningen mulighed for at et medlemsland kan vælge, at en revisionsvirksomhed kan fritages for 70-pct.-loftet i op til to år. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen kender ikke omfanget af denne medlemsoption for de enkelte medlemslande, men i Danmark er der givet mulighed for, at Erhvervsstyrelsen undtagelsesvist, efter en begrundet ansøgning fra en revisionsvirksomhed, kan fritage en revisionsvirksomhed fra 70-pct. begrænsningen i op til ét år.

Anm.: Partnerrotation indgår ikke i denne oversigt, da Styrelsen ikke har indblik i hvordan de enkelte lande har implementeret dette. Det samme gælder for EU-landenes implementering af tilsyn med revision af PIE-virksomheder samt af kravene til revisionsvirksomhedernes certificering af finansielle virksomheder.

Kilde: Egen illustration, baseret på Accountancy Europe's udgivelse fra 2021: "Implementation of the 2014 EU Audit Directive and Regulation in 30 European countries"

EU-forordningens forbud mod ikke-revisionsydelser gælder i 27 lande, mens Storbritannien⁴⁷ Holland og Polen har skærpet reglerne yderligere ved at følge artikel 5, stk. 2 i EU revisorforordningen, der tillader det enkelte land selv at tilføje ikke-revisionsydelser til forordningens liste over forbudte ydelser, hvis de anser, at disse ydelser udgør en trussel mod uafhængigheden.

De enkelte lande har mulighed for at lave mindre restriktive regler for forbuddet mod ikke-revisionsopgaver ved (alligevel) at tillade nogle af de ikke-revisionsydelser, som der i udgangspunktet er forbud imod. Der er 22 lande, der har gjort brug af mulighederne for alligevel at tillade visse skattedydelser (der i udgangspunktet er forbud mod), mens 19 lande har gjort brug af muligheden for alligevel at tillade vurderingsydelser, jf. søjle 3 og 4 i Figur 2.1. Danmark er blandt de lande, der har indført mindre restriktive regler end EU revisorforordningens udgangspunkt ved at ophæve forbuddet mod visse ikke-revisionsopgaver, og dermed tillade at revisionsvirksomhederne kan udføre både valideringsydelser og visse skattedydelser for de PIE-virksomheder, som de laver revision for.⁴⁸

Kravet om firmarotation efter 10 år er implementeret i de fleste lande, herunder i Danmark. For de resterende fem lande er reglerne skærpet, hvorved disse landes PIE-virksomheder skal skifte revisionsvirksomhed hvert syvende til niende år.

Der er desuden medlemsstater, herunder Danmark, der har stillet færre krav om firmarotation og giver PIE-revisionsvirksomheder mulighed for at forlænge deres revision af PIE-virksomheden under visse restriktioner. Der er således 18 lande, der giver PIE-virksomhederne mulighed for at forlænge den periode, som de kan bruge samme revisionsvirksomhed, hvis PIE-virksomheden på ny sender revisionen i udbud efter 10 år, mens 10 medlemsstater giver PIE-virksomhederne mulighed for at forlænge rotationsperioden, hvis mindst to revisorer fra forskellige revisionsvirksomheder underskriver revisorerklæringen, den såkaldte *fællesrevision*

Overordnet set har Danmark implementeret optionerne i EU-forordningen på en måde, som gør, at der stilles relativt få krav til revisionsvirksomhederne. Andre EU-lande, der stiller relativt få krav omfatter de andre nordiske lande samt Grækenland, Cypern og Slovakiet, mens lande som Holland, Tyskland, Italien, Bulgarien og Litauen har indført mere restriktive regler.

⁴⁷ Storbritannien indgår i undersøgelsen fra Accountancy Europe, på trods af, at de trådte ud af EU d. 31. december 2020.

⁴⁸ Storbritannien indgår i undersøgelsen fra Accountancy Europe, på trods af, at de trådte ud af EU d. 31. december 2020.

Kapitel 3

Koncentrationen på markedet for revision af PIE

3.1 Sammenfatning

Markedet for revision af PIE-virksomheder er internationalt set et koncentreret marked, som er domineret af PwC, Deloitte, EY og KPMG (de såkaldte 'Big Four').

Det danske marked for revision af PIE-virksomheder er væsentligt mere koncentreret end i de øvrige EU-lande. Således udførte de fire største revisionsvirksomheder i EU revision for 64 pct. af alle PIE-virksomheder i 2018, svarende til 92 pct. af den samlede omsætning af revisionsydelse. I Danmark stod de fire største danske revisionsvirksomheder for revision af 94 pct. af alle danske PIE-virksomheder i 2018, svarende til 99 pct. af den samlede omsætning.

Markedskoncentrationen på det danske marked for revision af PIE-virksomheder har været vedvarende høj i perioden 2017-2021. Et ofte anvendt mål for markedskoncentration er Herfindahl-Hirschman-indekset (HHI).⁴⁹ HHI har ligget meget højt mellem 3.050 og 3.200 i perioden 2017-2021.⁵⁰

PwC var den største revisionsvirksomhed på markedet for revision af PIE-virksomheder i 2021 og havde en markedsandel på 44 pct. EY er den andenstørste revisionsvirksomhed på dette marked med en markedsandel på 27 pct., mens Deloitte er den tredjestørste med en markedsandel på 20 pct. KPMG vandt i 2021 nogle store kunder og kom op på en markedsandel på 9 pct. i 2021. Mens de tre største revisionsvirksomheder har markante markedsandele inden for de fleste kundetyper, så er KPMG særligt store inden for forsikring.

Markedskoncentrationen er særligt høj på visse markedssegmenter. Således havde EY og PwC i 2021 98 pct. af omsætningen for revision af børsnoterede investeringsforeninger. Der var derfor en særlig høj koncentration på dette segment med et HHI på 4.900. Deloitte og PwC står tilsvarende for 84 pct. af revisionsomsætningen fra penge- og realkreditinstitutter i 2021. Dette segment havde et HHI på 3.800. Det er ca. det dobbelte af det niveau for HHI, som i udgangspunktet giver anledning til betænkeligheder i fusionssager. Revisionsomsætningen for forsikringselskaber er mere ligeligt fordelt blandt de fire største revisionsvirksomheder.

Revision af segmentet "Andre børsnoterede selskaber" giver samlet set revisionsvirksomhederne den største revisionsomsætning. PwC udfører revision for 60 pct. af disse selskaber, mens EY og Deloitte hver har 19 pct. Dette segment havde et HHI på 4.200.

⁴⁹ Herfindahl-Hirschman indekset (HHI) er et mål for virksomhedernes størrelse i forhold til deres branche, og er en indikator for konkurrencen mellem disse virksomheder.

⁵⁰ HHI kan variere mellem 0 og 10.000, hvor et HHI tæt på 0 indikerer, at der er rigtig mange virksomheder på markedet, mens et HHI på 10.000 svarer til, at der kun er én virksomhed på markedet. Generelt er der tale om et meget koncentreret marked, når HHI er større end 2000.

3.2 Markedskoncentrationen er højere i Danmark end i EU

I dette og de følgende kapitler ses der på en række konkurrenceindikatorer, herunder markedskoncentration, kundemobilitet, adgangsbarrierer og ekspansionsbarrierer. Konkurrenceindikatorerne giver hver især et billede af, om konkurrencen på markedet for revision af PIE-virksomheder er velfungerende.

Koncentrationen af markedsandele kan have væsentlig betydning for konkurrencesituationen i en branche. Det afspejler bl.a., at virksomheder med store markedsandele med større sandsynlighed har egentlig markedsmagt og dermed kan have et økonomisk incitament til at påvirke priser og produktkvalitet mv. i en for kunderne negativ retning. Koncentrationen på et marked kan beregnes på forskellige måder og giver mest mening for velafgrænsede markeder. Derfor skal resultaterne i dette afsnit læses med det forbehold, at der ikke i en konkurrence-retlig forstand er afgrænset egentlige markeder.

Markedet for revision af PIE-virksomheder er internationalt set et koncentreret marked, som er domineret af Big Four, nemlig PwC, Deloitte, EY og KPMG. I EU udførte de fire største revisionsvirksomheder revision for 64 pct. af alle PIE-virksomheder i 2018, svarende til 92 pct. af den samlede omsætning, jf. Figur 3.1(a).⁵¹ Derudover er revisionsvirksomhederne BDO, Mazars og Grant Thornton aktører inden for revision af PIE-virksomheder i EU.

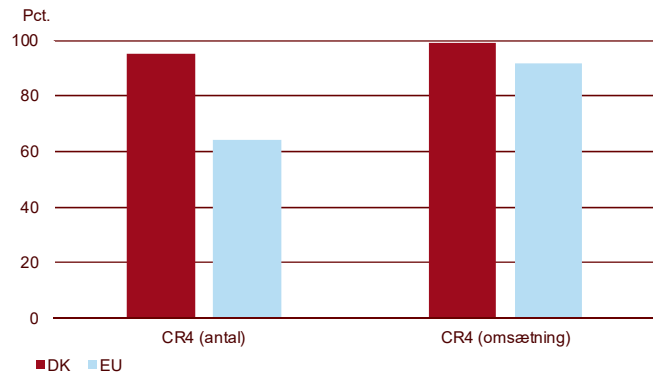
Det danske marked for revision af PIE-virksomheder er noget mere koncentreret end i EU i gennemsnit. Således udførte de 4 største danske revisionsvirksomheder i 2018 revision for 92 pct. af alle PIE-virksomheder, svarende til 99 pct. af den samlede omsætning, jf. Figur 3.1(a). Dermed er Danmark blandt de lande i EU, der har den største markedskoncentration. Andre EU-lande, der har tilsvarende høj markedskoncentration, er Estland, Finland og Sverige.

I Danmark er markedet for revision af PIE-virksomheder koncentreret hovedsageligt på de tre revisionsvirksomheder, PwC, Deloitte og EY. I Danmark havde disse tre revisionsvirksomheder en markedsandel på ca. 90 pct., uanset om markedsandelen er baseret på antallet af PIE kunder eller på revisionsomsætningen fra PIE kunder, jf. Figur 3.1(b). Dette er betydeligt over gennemsnittet i EU.

⁵¹ COM (2021):Rapport fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Den Europæiske Centralbank og Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici om udviklingen på EU-markedet for lovpligtige revisionsydelser til virksomheder af interesse for offentligheden.

Figur 3.1 Markedskoncentrationen på markedet for revision af PIE-virksomheder i DK og i EU i 2018.

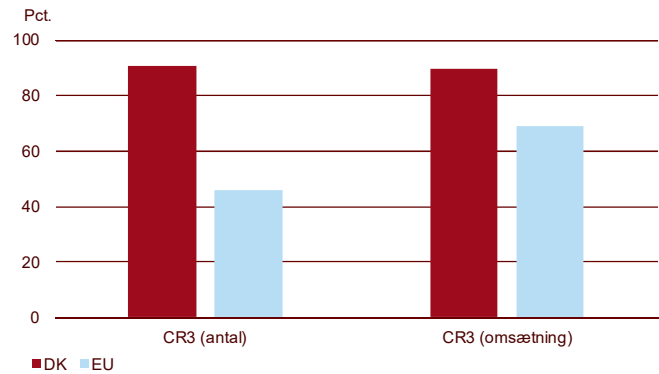
(a) Markedskoncentration for de fire største PIE-revisionsvirksomheder (CR4) i Danmark og i EU i 2018.

Anm.: CR4 (Concentration Ratio 4) angiver markedskoncentrationen for de 4 største virksomheder på markedet. Her er markedskoncentrationen angivet både som de fire største revisionsvirksomheders andel af de reviderede PIE-virksomheder, (CR4, antal) samt andelen af omsætningen fra revisionen af de 4 største PIE-virksomheder (CR4, omsætning).

Kilde: COM (2021): Rapport fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Den Europæiske Centralbank og Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici om udviklingen på EU-markedet for lovpligtige revisionsydelse til virksomheder af interesse for offentligheden.

(b) Markedskoncentration for de tre største PIE-revisionsvirksomheder (CR3) i Danmark og i EU i 2018.

Anm.: CR3 (Concentration Ratio 3) angiver markedskoncentrationen for de 3 største virksomheder på markedet. Her er markedskoncentrationen angivet både som de tre største revisionsvirksomheders andel af de reviderede PIE-virksomheder (CR3, antal) samt andelen af omsætningen fra revisionen af de 3 største PIE-virksomheder (CR3, omsætning).

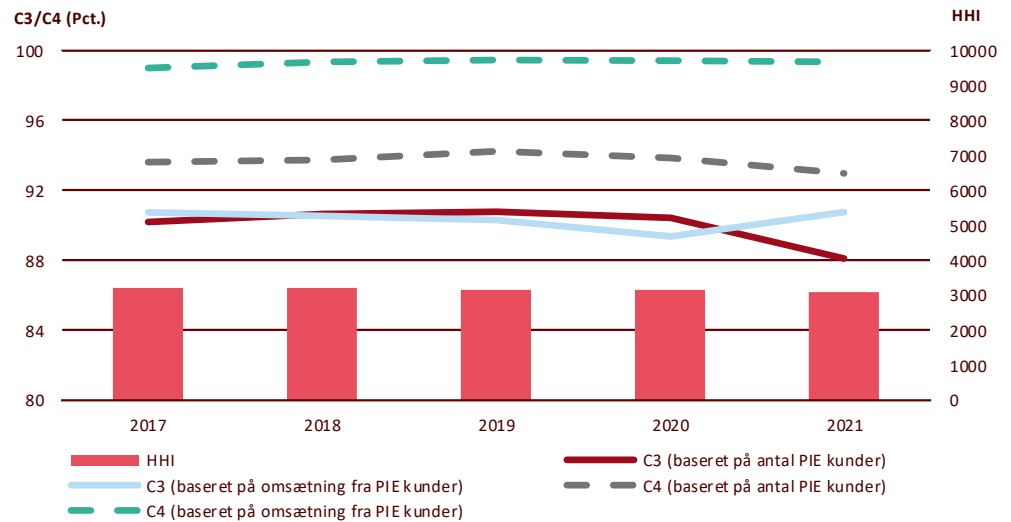
Kilde: COM (2021): Rapport fra Kommissionen til Europa-Parlamentet, Rådet, Den Europæiske Centralbank og Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici om udviklingen på EU-markedet for lovpligtige revisionsydelse til virksomheder af interesse for offentligheden.

3.3 Høj markedskoncentration

Koncentrationen på markedet for revision af PIE-virksomheder har været høj i hele perioden 2017-2021, jf. Figur 3.2. Det gælder uanset hvilket mål for markedskoncentration, der bruges. Herfindahl-Hirschman-indekset (HHI), der ofte benyttes til at opgøre koncentrationen på et marked, ligger således højt på ca. 3.200 i perioden 2017-2021,⁵² mens markedsandele for de 3 største revisionsvirksomheder (C3) ligger på ca. 90 pct. i samme periode. Indsamling og behandling af data, herunder beregning af HHI, er beskrevet i Boks 3.1.

⁵² Det lille fald i HHI i 2021 skyldes, at PwC, som er den største aktør på markedet, har mistet markedsandele til primært EY.

Figur 3.2 **Udvikling i markedskoncentrationen for revision af PIE-virksomheder, målt som hhv. HHI, C3 og C4**

Anm.: C3 viser markedskoncentrationen for de 3 største revisionsvirksomheder, opgjort hhv. som antal PIE revisionskunder og omsætning fra revision af PIE kunder. Markedskoncentrationen vises på venstre akse.

Anm.: C4 viser markedskoncentrationen for de 4 største revisionsvirksomheder, opgjort hhv. som antal PIE revisionskunder og omsætning fra revision af PIE kunder. Markedskoncentrationen vises på venstre akse.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter

Boks 3.1 Dataindsamling og estimation af koncentration

Data:

Opgørelsen af koncentration er baseret på PIE-revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter, som selskaberne er forpligtet til at offentliggøre en gang årligt. Konkret har styrelsen indsamlet data om PIE-revisionsvirksomhedernes PIE-kunder i perioden 2017-2021. De virksomheder, der minimum én gang i perioden 2017-2021 er angivet som PIE-virksomhed, er inkluderet i datasættet. Styrelsen har anvendt gennemsigtighedsrapporter fra revisionshusene PwC, Deloitte, EY, KPMG, BDO, Beierholm, RSM (tidligere Brandt), Grant Thornton og Moore Stephens. Datasættet er suppleret med Erhvervsstyrelsens opgørelse over PIE-virksomheder i 2021 samt oplysninger fra PIE-virksomhedernes årsrapporter. Datasættet består af 367 PIE-virksomheder. Da nogle PIE-virksomheder er ophørt, fusioneret eller opstartet gennem perioden, er der i et enkelt år mellem 330 og 352 PIE-virksomheder i datasættet.

Revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter afspejler deres regnskabsperiode. Nogle revisionsvirksomheder har regnskabsår fra primo januar til ultimo december, mens andre selskaber har en regnskabsperiode, der løber over to år. Eksempelvis kan en gennemsigtighedsrapport dække over en periode fra primo juni 2020 til ultimo maj 2021. Her angives data fra gennemsigtighedsrapporterne i det år, hvor regnskabsperioden startede.

I nogle tilfælde er den samme PIE-virksomhed nævnt i gennemsigtighedsrapporter fra flere revisionsvirksomheder for samme år. Dette kan fx ske, hvis PIE-virksomheden skifter revisionsvirksomhed i løbet af året. I disse tilfælde er det den revisionsvirksomhed, der har underskrevet PIE-virksomhedens uafhængige revisionserklæring det pågældende år, der indgår i datasættet.

Gennemsigthedsrapporterne angiver revisionsvirksomhedernes samlede omsætning til revision af PIE-virksomheder. Ud fra dette kan revisionsvirksomhedernes markedsandele på markedet for revision af PIE-virksomheder beregnes direkte i perioden 2017-2021.

Estimation af markedsandele på forskellige segmenter:

Gennemsigthedsrapporterne angiver, hvilke PIE-kunder revisionselskaberne udfører revision for i de enkelte år. Derved kan revisionsvirksomhedernes markedsandelene, målt ved antal virksomheder, beregnes. PIE-virksomhederne kan inddrages efter type, og derved kan markedsandelene (målt på antal PIE-virksomheder) beregnes for hhv. banker og realkreditinstitutter, forsikringselskaber, børsnoterede investeringsforeninger samt andre børsnoterede virksomheder.

Det er ikke muligt med de tilgængelige data at beregne revisionsvirksomhedernes omsætningsbaserede markedsandele for de forskellige segmenter direkte. Derfor estimeres disse. En proxy for revisionsvirksomhedernes andele af omsætningen for revision af PIE-virksomheder estimeres ved at antage, at omkostningerne til revision for hver PIE-virksomhed er en voksende (loglineær) funktion af deres samlede omsætning. Sammenhængen mellem PIE-virksomhedernes omsætning og deres omkostninger til revision er estimeret ved en regression af revisionsudgifter som funktion af omsætning for 15 PIE-virksomheder af varierende størrelse.⁵³ Revisionsudgifterne er fundet ved opslag i PIE-virksomhedernes årsrapporter. Regressionen finder følgende sammenhæng mellem PIE-virksomhedernes omsætning og deres udgifter til revision af PIE-virksomheder:

$$\text{Ligning 1:} \quad \log(\text{revisionsudgift}) = -0,14 + 0,70 \cdot \log(\text{omsætning})$$

Denne sammenhæng peger på, at udgifterne til revision stiger med 0,7 pct. når PIE-virksomheders omsætning øges med 1 pct. Regressionen bruges til at estimere PIE-virksomhedernes udgifter til revision ud fra deres omsætning. Da vi kender den samlede revisionsomsætning for hver revisionsvirksomhed, er de estimerede revisionsudgifter for hver revisionsvirksomhed skaleret op, så summen af PIE-virksomhedernes estimerede revisionsudgifter, der bruges på revision af en specifik revisionsvirksomhed, stemmer overens med den faktiske revisionsudgift for denne revisionsvirksomhed.

$$\text{Ligning 2:} \quad KR_i = \frac{R_s}{\sum ER_{i,s}} \cdot ER_{i,s},$$

hvor KR_i er den korrigerede revisionsudgift for PIE-virksomhed i , R_s er den samlede revisionsomsætning for revisionsvirksomhed s og $ER_{i,s}$ er den estimerede revisionsudgift for PIE-virksomhed i , der bruges til revision af revisionsvirksomhed s . Således korrigeres både for, at PIE-virksomhedernes revisionsudgifter afhænger af PIE-virksomhedernes omsætning (ligning 1), mens det samtidig sikres, at den faktiske revisionsomsætning for hvert revisionsvirksomhed er korrekt (ligning 2). Derved er revisionsvirksomhedernes markedsandele estimeret for kundetyperne "Penge- og realkreditinstitutter", "Forsikringselskaber", "Børsnoterede investeringsforeninger" samt "Øvrige børsnoterede selskaber".

Omsætningsdata for de finansielle virksomheder er baseret på regnskabstal fra Finanstilsynet. For de resterende virksomheder er omsætningstal baseret på selskabernes årsrapporter. Som udgangspunkt er omsætningstal fra 2017 benyttet. Såfremt der ikke har været tilgængelige data for 2017 er der benyttet omsætningstal for 2018 eller senere år. Der bruges forskellige mål for omsætningen af PIE-virksomheder, afhængigt af virksomhedstypen. For forsikringselskaber bruges bruttopremier som udtryk for omsætning, for penge- og realkreditinstitutter bruges "netto rente-

⁵³ Ifølge FSR er PIE-virksomhedernes udgifter til revision, som andel af PIE-virksomhedens omsætning, højere for PIE-virksomheder, der er omfattet af certificeringsordningen. Den estimerede omsætning er ikke korrigeret for denne forskel.

og gebyrindtægter”, for Investeringsforeninger anvendes ”renter og udbytter i alt”, mens medlemsbidraget bruges for pensionskasser.

Beregning af HHI:

Som mål for markedsconcentration bruges bl.a. **Herfindahl-Hirschman-indekset (HHI)**. Indekset beregnes på følgende måde:

$$\text{Ligning 3:} \quad HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2$$

Hvor s_i angiver virksomhed i 's markedsandel (i pct.), og n er antallet af virksomheder på markedet. HHI kan variere mellem 0 og 10.000, hvor 0 indikerer perfekt konkurrence, og 10.000 indikerer monopol. Indekset vil stige i værdi, jo mere ”skævt” markedet er fordelt og jo færre aktører, der er på markedet.

Ifølge EU-Kommissionens retningslinjer for horisontale fusioner⁵⁴ kan HHI på de(t) relevante marked(er) give en indikation på, hvor sandsynligt det er, at en fusion giver anledning til konkurrenceproblemer:

HHI under 1.000: Det er usandsynligt, at en fusion giver anledning til konkurrenceproblemer.

HHI mellem 1.000 og 2.000: Hvis ændringen i HHI som følge af fusionen er under 250, er det usandsynligt, at fusionen vil give anledning til konkurrenceproblemer, med mindre der er særlige omstændigheder ved fusionen.

HHI over 2.000: Hvis ændringen i HHI som følge af fusionen er under 150, er det usandsynligt, at fusionen vil give anledning til konkurrenceproblemer, med mindre der er særlige omstændigheder ved fusionen.

Udviklingen i HHI på markedet for revision af penge- og realkreditinstitutter, forsikringselskaber, børsnoterede investeringsforeninger og andre børsnoterede selskaber viser overordnet set et vedvarende højt HHI i perioden 2017-2021, dog med et lille fald i HHI i 2021, jf. Figur 3.3.

Revision af **børsnoterede investeringsforeninger** er koncentreret og havde et HHI på ca. 4.600 i perioden 2017-2019. I 2020 steg koncentrationen markant til et HHI på ca. 5.900, som følge af at EY vandt markedsandele fra særligt Deloitte. I 2021 faldt koncentrationen dog igen til 5.200, hvilket skyldes at PwC vandt revisionen af nogle store investeringsforeninger, som tidligere var revideret af hhv. Deloitte og EY.

Koncentrationen inden for revision af **penge- og realkreditinstitutter** lå på et ekstraordinært højt niveau med et HHI på ca. 5.500 i årene 2017-2019. Det skal ses i lyset af at Deloitte havde en estimeret markedsandel på ca. 70 pct. i denne periode. Herefter faldt koncentrationen og i 2021 var HHI på 4.000. Dette fald er drevet af, at både Jyske Bank og Nykredit Bank skiftede fra Deloitte til EY. I 2021 havde EY en markedsandel på 50 pct., mens Deloitte havde en markedsandel på 37 pct.

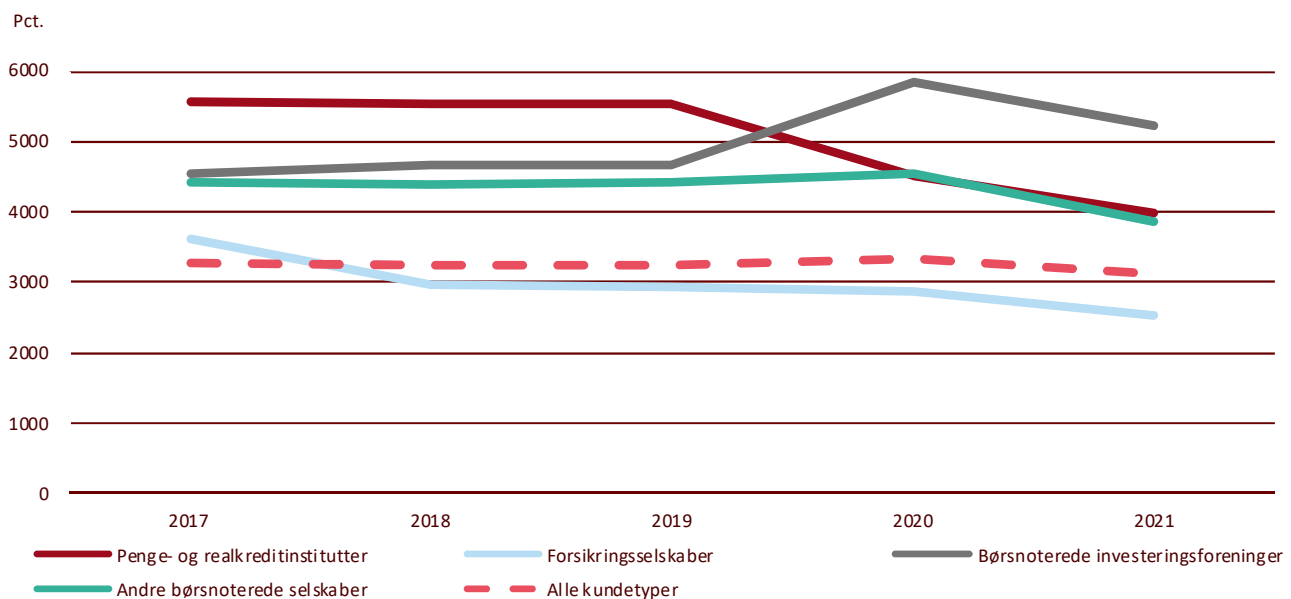
Koncentrationen for revision af **forsikringselskaber** er faldet over tid fra et HHI på ca. 3.600 i 2017 til et HHI på 2.500 i 2021. Faldet fra 2020 til 2021 skyldes særligt, at Top Danmark har

⁵⁴ Den Europæiske Unions Tidende (2004): Retningslinjer for vurdering af horisontale fusioner efter Rådets forordning om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser. 2004/C 31/03

skiftet revisionsvirksomhed fra EY til KPMG. I 2021 var der hermed fire aktører på markedet for revision af forsikringselskaber med markedsandele på mellem 21 og 29 pct.

Det største segment er **andre børsnoterede selskaber**. HHI for dette segment lå på ca. 4.400 i perioden 2017-2020. Det høje HHI afspejler, at PwC havde over halvdelen af markedet for større selskaber, som fx Solar, Aarsleff og TDC, skiftede revisionsvirksomhed fra PwC til Deloitte.

Figur 3.3 **Udviklingen i HHI på markedet for revision af penge- og realkreditinstitutter, forsikringselskaber, børsnoterede investeringsforeninger og andre børsnoterede selskaber**

Anm.: Den estimerede markedsconcentration for det samlede marked for revision af PIE-virksomheder er lavere end den værdi, som revisionsvirksomhederne har opgivet i gennemsigtighedsrapporterne. Således er den estimerede værdi af HHI på det samlede marked for revision af PIE-virksomheder på ca. 3.400, mens den HHI, der er baseret på revisionsvirksomhedernes rapporterede værdi for revision af PIE-virksomheder, er på ca. 3.100. Der er dog samme tendens i udviklingen i HHI over tid for hhv. den estimerede og den rapporterede værdi.

Anm.: Det er ikke vurderet, om de enkelte kundetyper i en konkurrenceretlig forstand udgør selvstændige markeder. Beregningen af koncentrationsindeks skal således ses som en indikator for konkurrencen mellem revisionsvirksomhederne inden for de enkelte kundetyper.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder.

3.4 Revisionsvirksomheder er specialiseret inden for forskellige typer PIE-kunder

PwC er den revisionsvirksomhed, der reviderer flest PIE-virksomheder. De foretog således revision for ca. 1/3 af alle PIE-virksomheder i 2021, jf. Figur 3.4. EY og Deloitte havde hhv. 29 pct. og 25 pct. af det samlede antal PIE-virksomheder. KPMG er med 5 pct. af det samlede antal PIE-virksomheder den fjerdestørste revisionsvirksomhed inden for revision af PIE, mens BDO, Beierholm, RSM og Grant Thornton samlet reviderer de resterende 7 pct. af det samlede antal PIE-virksomheder, svarende til 23 PIE-virksomheder.

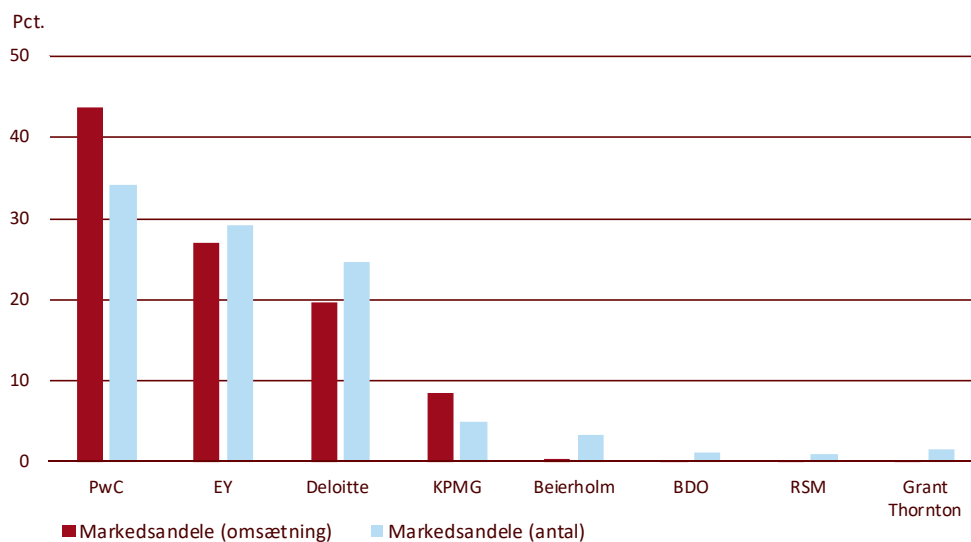
Markedsandele baseret på antallet af kunder giver dog ikke nødvendigvis et retvisende billede af koncentrationen på markedet. Det skyldes, at nogle aktører har meget store kunder, mens de resterende aktører har mange små kunder.

PwC foretog revision for 44 pct. af PIE-virksomhederne i 2021, når markedet baseres på omsætning. Markedsandelen er dermed markant højere, end når koncentrationen måles på antal PIE-kunder (hvor andelen som nævnt var på 34 pct.). Det afspejler, at PwC har relativt mange store PIE-virksomheder sammenlignet med de øvrige revisionsvirksomheder.

EY og Deloitte har hhv. 27 pct. og 20 pct. af den totale omsætning på markedet for revision af PIE-virksomheder, mens KPMG har 9 pct. af den samlede omsætning. KPMG's omsætning fra revision af PIE-virksomheder er dermed noget større, end hvis der måles på antal selskaber, hvilket skyldes at KPMG's kunder er relativt store. KPMG lavede i 2021 bl.a. revision for Codan og Top Danmark.

BDO, Beierholm, RSM og GT reviderer primært relativt små virksomheder. De står samlet for mindre end 1 pct. af den samlede omsætning på markedet for revision af PIE-virksomheder, men for ca. 7 pct. af kunderne. Beierholm laver revision af PIE-virksomheder for en række små banker, RSM laver revision for tre forsikringsselskaber, mens BDO, Beierholm og Grant Thornton reviderer en række andre små børsnoterede virksomheder.

Figur 3.4 Markedsandele for revision af PIE-virksomheder i 2021

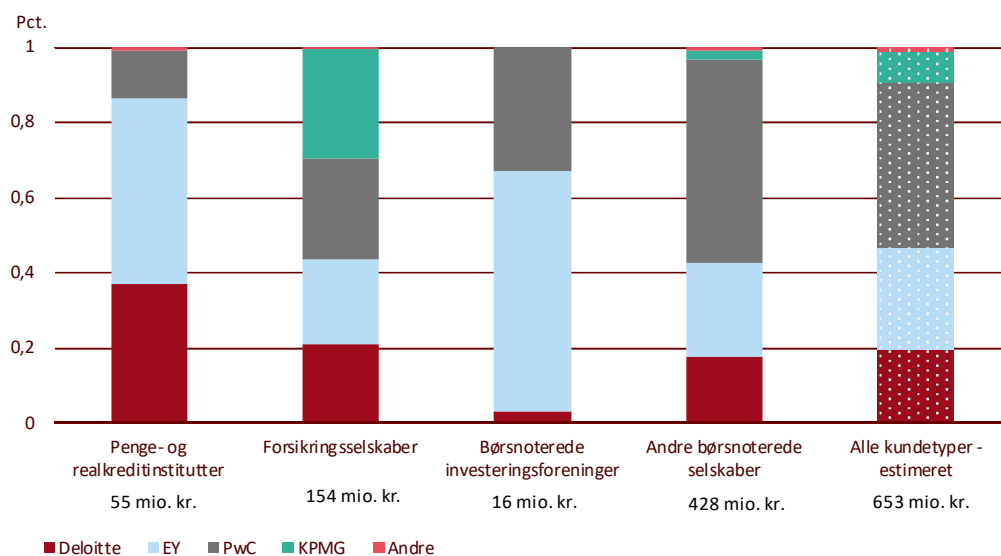
Anm.: De røde søjler viser revisionsvirksomhedernes markedsandelene, opgjort som deres omsætning ved revision af PIE-virksomheder, mens de blå søjler viser markedsandelene, opgjort ud fra revisionsvirksomhedernes antal af PIE kunder

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

Hvis der ses på snævrere markedssegmenter, øges koncentrationen markant, hvilket skyldes, at de forskellige store revisionshuse har forskellige styrkepositioner. Således havde Deloitte og PwC alene 87 pct. af revisionsomsætningen fra penge- og realkreditinstitutter i 2021, mens EY og PwC havde 97 pct. af omsætningen for revision af børsnoterede investeringsforeninger, jf. Figur 3.5.

Markedsandelene er mere lige fordelt inden for revision af forsikringsselskaber, hvor KPMG, PwC, EY og Deloitte havde hhv. 29 pct., 27 pct., 23 pct. og 21 pct. af omsætningen fra revision i 2021. Inden for revision af andre børsnoterede selskaber havde PwC 54 pct. af omsætningen i 2021, EY og Deloitte havde hhv. 25 og 18 pct. af omsætningen og KPMG, Beierholm, BDO og GT stod for de resterende 3 pct. af revisionsomsætningen.

Figur 3.5 Estimerede markedsandele for markedet for revision af PIE-virksomheder i 2021, fordelt på kundetype

Anm.: Omsætningen fra revision af PIE kendes ikke for alle PIE-virksomheder. Omsætningen for revision af PIE er derfor estimeret ud fra en regressionsanalyse, der er baseret på en række PIE-virksomhedernes kendte revisionsudgifter og deres omsætning, jf. boks 3.1

Anm.: Tallene under hver søjle angiver den estimerede omsætning fra revision af PIE-virksomheder i mio. kr.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

Kapitel 4

Dynamikken på markedet for revision af PIE-virksomheder

4.1 Sammenfatning

Markedet for revision af PIE-virksomheder er koncentreret omkring tre store revisionsvirksomheder. På koncentrerede markeder er der risiko for, at de aktører, der er på markedet udnytter deres markedsmagt ved at tage højere priser eller ved at levere ringere kvalitet. På et koncentreret marked kan virksomhedernes markedsmagt dæmpes, hvis det er let for nye aktører at komme ind på markedet, og hvis kunderne let kan skifte mellem de udbydere, som allerede er på markedet.

Kundemobiliteten på markedet for revision af PIE-virksomheder var relativt lav fra 2018 til 2020. Således skiftede ca. 6 pct. af alle PIE-virksomheder årligt til en anden revisionsvirksomhed i perioden fra 2018 til 2020. Det svarer til, at en PIE-virksomhed i gennemsnit skifter revisionsvirksomhed hvert syttende år. Hvis mobiliteten opgøres i forhold til omsætning var den årlige mobilitet på cirka 4 pct. Den lave mobilitet skal dog bl.a. ses i lyset af ydelsernes karakter, herunder at revision kan have karakter af et tillids gode.

I 2021 steg mobiliteten markant som følge af virksomhedsrotationsordningen, der reelt set først trådte i kraft i 2021 pga. overgangsordninger. Således skiftede ca. hver femte PIE virksomhed, svarende til ca. 24 pct. af PIE-virksomhedernes samlede udgifter til revision, revisionsvirksomhed. Fremover forventes en større mobilitet end i perioden 2018-2020, men en mindre mobilitet end i 2021. Den større mobilitet i t. perioden 2018-2020 skyldes både, at PIE-virksomhederne skal sende deres revision i udbud efter maksimalt 10 år, samt at de skal skifte revisionsvirksomhed efter maksimalt 20 år. Den øgede mobilitet bidrager isoleret set til at styrke konkurrencen ved at sikre, at priser og løsninger på udførelsen af revisionen løbende markedstestes. Samtidig vil de løbende udbud antageligt forbedre betingelserne for at andre/nye aktører kan komme ind på markedet.

De tvungne udbudsrunder efter 10 år indebærer, at en PIE-virksomhed kan fortsætte med den hidtidige revisor, hvis denne giver det bedste bud. Dermed sikres at alle aktører kan byde ind på opgaven. Det tvungne skift efter maksimalt 20 år vil omvendt, som markedet ser ud i dag, medføre, at de 3-4 revisionsvirksomheder, der reelt kan lave et bud, der opfattes som attraktivt af de især større PIE-virksomheder, bliver reduceret til 2-3 revisionsvirksomheder. Det reducerede konkurrencefelt kan isoleret set medføre, at revisionsvirksomhedernes incitament til at byde ind med en god pris på revisionsopgaven, bliver reduceret. Det kan muligvis særligt være en risiko inden for delsegmenter, hvor koncentrationen er høj.

De tre største PIE-revisionsvirksomheder konkurrerer indbyrdes om revision af PIE-virksomheder og er kun i begrænset omfang udsat for et konkurrencepres fra mindre aktører. Således fastholdt de tre største revisionsvirksomheder omkring 91 pct. af den estimerede revisionsomsætning fra de PIE-virksomheder, der skiftede fra et af tre største revisionsvirksomheder i 2018-2020.

Andelen af den revisionsomsætning, der skiftede fra et af de tre største selskaber til et af de mindre revisionsvirksomheder, steg fra 9 pct. i perioden 2017-2020 til 18 pct. i 2021. Dette er drevet af, at KPMG i 2021 overtog revisionen af Top Danmark.

Fra 2017 til 2021 har der været 96 skift mellem de tre største revisionshuse. EY og PwC har i denne periode haft en nettotilgang af kunder fra de andre top 3 selskaber, mens Deloitte netto har mistet PIE kunder. Det er særligt været inden for revision af kreditinstitutter samt forsikringselskaber, hvor EY og PwC har vundet kunder fra Deloitte.

4.2 Kundemobilitet

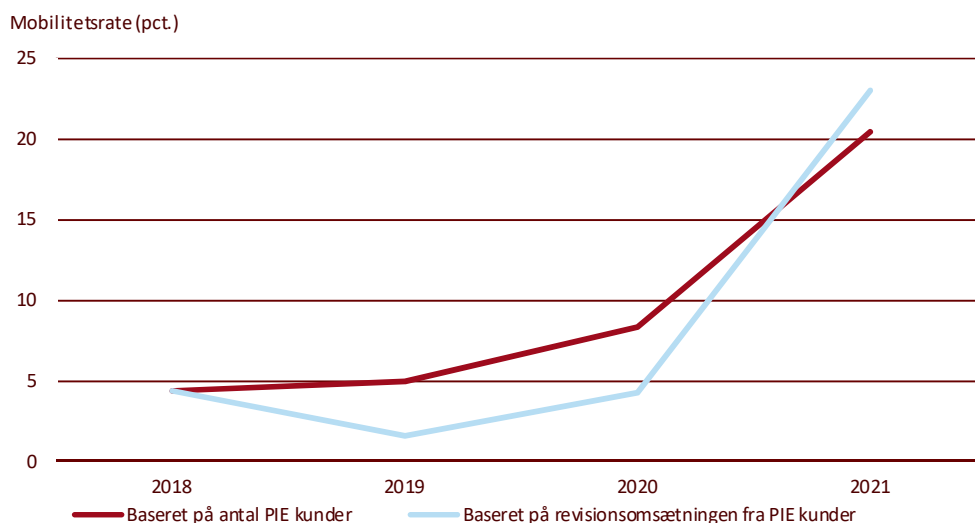
Kundemobiliteten på et marked er et udtryk for, hvor ofte kunderne skifter leverandør. Overordnet er en høj kundemobilitet en indikator for sund konkurrence, da det bl.a. afspejler, at kunderne er aktive og er i stand til at navigere i markedet. En høj kundemobilitet medfører, at virksomhederne får et større incitament til at tilbyde bedre, billigere eller mere innovative produkter og services.⁵⁵

Der er karakteristika ved revision, som kan dæmpe mobiliteten. Fx vil det ofte tage tid og kræve ekstra resurser, når en virksomhed skal skifte revisionsvirksomhed. Dertil kommer, at et længerevarende samarbejde kan give en vis tryghed for den reviderede virksomhed. Det kan skyldes, at revisor i perioden har udført revisionen med den professionelle skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed mm, som må forventes af en revisor, mens det kan være svært at vurdere den kvalitet, som andre kan ventes at levere. Desuden må PIE-virksomheden give revisor adgang til fortrolige oplysninger. Hvis de naturlige omkostninger ved at skifte er høje, kan det således være hensigtsmæssigt at mobiliteten ikke er høj, også selv om det kan begrænse konkurrencen.

Kundemobiliteten på markedet for revision af PIE-virksomheder var relativt begrænset fra 2018 til 2020, jf. Figur 4.1. Således skiftede ca. 6 pct. af alle PIE-virksomheder, svarende til ca. 4 pct. af den samlede omsætning fra revision af PIE, årligt til en anden revisionsvirksomhed i denne periode. Det svarer til, at en PIE-virksomhed i gennemsnit skifter revisionsvirksomhed hvert syttende år. Den begrænsede kundemobilitet kan bl.a. være et udtryk for, at PIE-virksomhederne har høje skifteomkostninger.

I 2021 steg mobiliteten markant. Således skiftede 67 ud af de 327 PIE-virksomheder revisionsvirksomhed i 2021, svarende til ca. hver femte. Den primære grund til den store stigning i mobiliteten i 2021 er, at virksomhedsrotationsordningen først for alvor trådte i kraft i 2021 pga. overgangsordninger. Således kan de revisionsvirksomheder, der har udført revision af samme PIE-virksomhed i mere end 20 år ved ordningens ikrafttræden d. 16. juni 2016, revidere denne PIE-virksomheds regnskab til og med 2020 revisionen. Disse PIE-virksomheder skal dermed have revideret deres regnskab af en ny revisionsvirksomhed i 2021.

Figur 4.1 Udviklingen i mobilitetsrate fra 2018-2021

Anm.: Den røde linje viser mobilitetsraten, baseret på antal PIE kunder. Den er beregnet som de antal PIE-virksomheder, der skifter selskab i et år, ud af det samlede antal PIE-virksomheder i det pågældende år. Den blå linje viser mobilitetsraten, baseret på revisionsomsætningen fra PIE kunder. Den er beregnet som den estimerede omsætning fra revision af de PIE kunder, der skifter revisionsvirksomhed, ud af den samlede omsætning fra revision af PIE kunder.

Anm.2: Mobilitetsraten er baseret på, hvor mange PIE-virksomheder, der skiftede revisionselskab et givent år i forhold til året før. Mobilitetsraten for 2018 er fx beregnet som andelen af PIE-virksomheder, der skiftede revisionsvirksomhed fra 2017-2018.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder. Beregningen af mobiliteten er beskrevet nærmere i Boks 4.1.

Den høje mobilitetsrate i 2021 er således et udtryk for, at overgangsreglen i virksomhedsrotationsordningen har medført, at mange PIE-virksomheder er tvunget til at finde en ny revisionsvirksomhed, der reviderer regnskabet for 2021. Det forventes derfor, at mobiliteten vil falde igen.

Kravet om udbud senest efter 10 år og tvungen rotation efter 20 år vil dog øge mobiliteten fremover sammenlignet med årene frem til 2021. Således vil kravet om, at der skal skiftes revisionsvirksomhed mindst hvert 20 år, i sig selv medføre en gennemsnitlig mobilitet på 5 pct.⁵⁶ Derudover kommer, at PIE-virksomheden skal sende revisionen i udbud efter 10 år med samme revisionsvirksomhed, hvilket kan føre til yderligere mobilitet. Dertil kommer de skift, som er uafhængige af de nye krav om tvungen firmarotation.

De tvungne udbudsrunder efter 10 år indebærer, at en PIE-virksomhed kan fortsætte med den hidtidige revisor, hvis denne giver det bedste bud. Dermed sikres at alle aktører kan byde ind på opgaven. Det tvungne skift efter maksimalt 20 år vil omvendt, som markedet ser ud i dag, medføre, at de 3-4 revisionsvirksomheder, der reelt kan lave et bud, der opfattes som attraktivt af de især større PIE-virksomheder, bliver reduceret til 2-3 revisionsvirksomheder. Det

⁵⁶ Da der har været en stor udskiftning i mobilitetsraten i 2021 betyder det, at der i den efterfølgende 19-årige periode fra 2022-2040, som minimum vil være en gennemsnitlig mobilitetsrate på $(100-24) / 19 = 4$ pct.

reducerede konkurrencefelt kan isoleret set medføre, at revisionsvirksomhedernes incitament til at byde ind med en god pris på revisionsopgaven, bliver reduceret. Det kan muligvis særligt være en risiko inden for delsegmenter, hvor koncentrationen er høj.

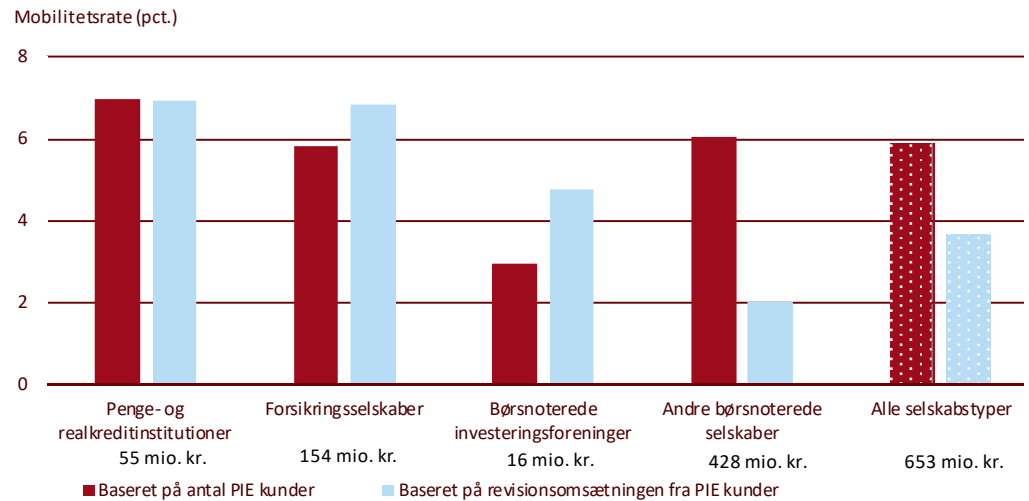
Boks 4.1
Kundemobilitet

Kundemobiliteten er i denne analyse defineret som a) det antal PIE-virksomheder, der skifter revisionsvirksomhed, som andel af det samlede antal PIE-virksomheder det pågældende år og b) Den estimerede revisionsomsætning fra det antal selskaber, der skifter selskab, som andel af den samlede revisionsomsætning fra PIE-virksomheder. Metoden til at estimere revisionsomsætningen for de enkelte selskaber er beskrevet i Boks 3.1.

I et år, hvor der vælges en ny revisionsvirksomhed, kan der være flere revisionsvirksomheder, der er en del af revisionen. For at undgå tvivlstilfælde er et "skifte" i analysen betegnet som det år, hvor en revisor fra en ny revisionsvirksomhed sætter underskriften på PIE-virksomhedens uafhængige revisionserklæring. Hvis en revisionsvirksomhed fx har påbegyndt revisionen af en ny PIE kunde i 2020, men først har sat underskriften på PIE-virksomhedens uafhængige revisionserklæring i 2021, så er der i denne analyse sket et skifte i 2021.

Mobiliteten varierer, afhængig af hvilke typer af PIE-virksomheder der ses på. Forsikringselskaber samt penge- og realkreditselskaber var blandt de selskabstyper, der skiftede mest i perioden fra 2018-2020, hvor virksomhedsrotationsordningen endnu ikke var trådt i kraft, jf. Figur 4.2. Således var det ca. 7 pct. af den samlede omsætning fra forsikringselskaber og penge- og realkreditinstitutter, der årligt skiftede revisionsvirksomhed i denne periode. Omvendt var der i perioden 2018-2020 en særligt lav mobilitet blandt større børsnoterede virksomheder. Således var det kun ca. 2 pct. af den samlede omsætning fra andre børsnoterede PIE-virksomheder, der årligt skiftede revisionsvirksomhed i perioden 2018-2020.

Figur 4.2 Gennemsnitlig årlig mobilitetsrate, fordelt på kundetype i 2018-2020

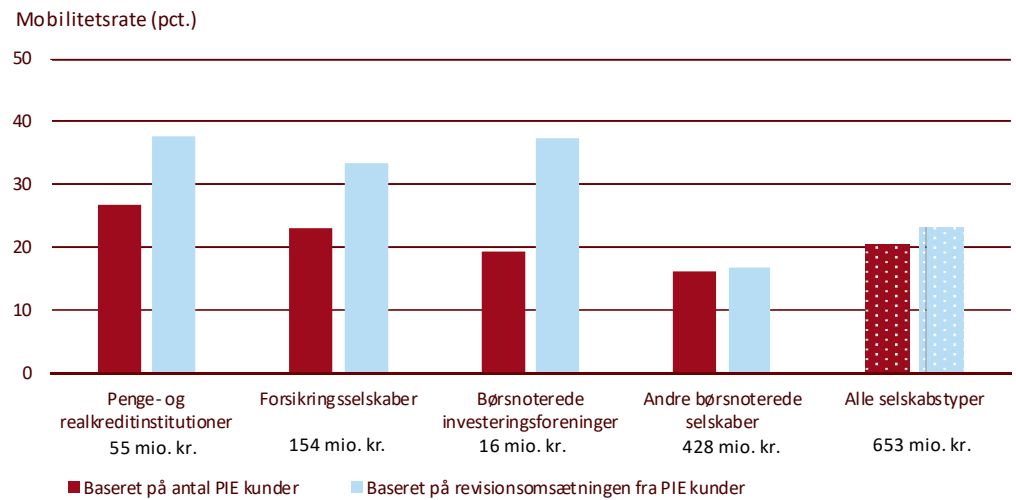

Anm.: De røde søjler viser mobilitetsraten, baseret på antal PIE kunder. De er beregnet som det antal PIE-virksomheder, der skifter selskab i et år, ud af det samlede antal PIE-virksomheder i det pågældende år. De blå søjler viser mobilitetsraten, baseret på revisionsomsætningen fra PIE kunder. De er beregnet som den estimerede omsætning fra revision af de PIE kunder, der skifter revisionsvirksomhed, ud af den samlede omsætning fra revision af PIE kunder.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

I 2021, hvor virksomhedsrotationsordningen øgede PIE-virksomhedernes mobilitet, skiftede ca. 20 pct. af alle virksomheder revisionsvirksomhed. Kreditinstitutioner samt børsnoterede investeringsforeninger var blandt de selskabstyper, der havde den højeste mobilitetsrate i 2021. Inden for alle typer af PIE-virksomheder var mobilitetsraten i 2021 højere, når den opgøres efter PIE-virksomheders omsætning end efter antallet af PIE-virksomheder. Det var således i højere grad relativt store PIE-virksomheder, der skiftede revisionsvirksomhed.

Figur 4.3 Gennemsnitlig årlig mobilitetsrate, fordelt på kundetype i 2021

Anm.: De røde søjler viser mobilitetsraten, baseret på antal PIE kunder. De er beregnet som de antal PIE-virksomheder, der skifter selskab i 2021, ud af det samlede antal PIE-virksomheder i 2021. De blå søjler viser mobilitetsraten, baseret på revisionsomsætningen fra PIE kunder. De er beregnet som de estimerede omsætninger fra revision af de PIE kunder, der skifter revisionsvirksomhed i 2021, ud af den samlede omsætning fra revision af PIE kunder i 2021.

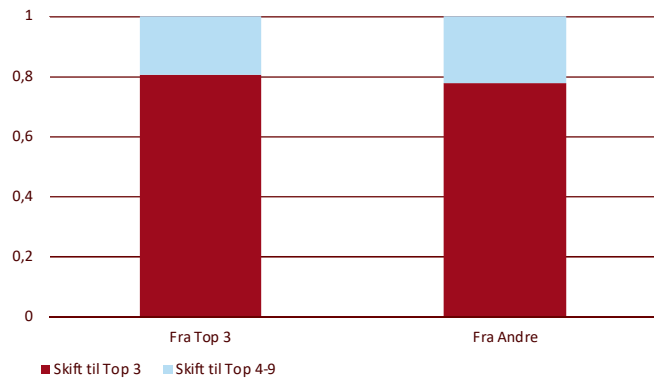
Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter

De tre største PIE-revisionsvirksomheder konkurrerer indbyrdes inden for revision af PIE-virksomheder og har hidtil kun i begrænset omfang været udsat for et konkurrencepres fra mindre aktører. I årene 2018-2020 – dvs. før 2021, hvor rotationen steg kraftigt – valgte 80 pct. af de PIE-virksomhederne, der skiftede fra en af de tre største revisionsvirksomheder, en anden top 3 revisionsvirksomhed til at revidere deres årsregnskaber, jf. Figur 4.4(a). Det svarer til, at 91 pct. af den estimerede revisionsomsætning fra PIE-virksomheder forblev blandt de tre største revisionsvirksomheder, når der skiftes fra et af tre største revisionsvirksomheder, jf. Figur 4.4(b). Dermed svarede den andel af revisionsomsætningen, som skifter fra en top 3 revisionsvirksomhed til en anden top 3 revisionsvirksomhed, til markedsandelene blandt de 3 største revisionsvirksomheder.

Blandt de PIE-virksomheder, der i perioden 2017-2020 skiftede fra en af de mindre revisionsvirksomheder, var det ca. 78 pct., svarende til 96 pct. af revisionsomsætningen i de pågældende PIE-virksomheder, der skiftede til én af de tre store revisionsvirksomheder.

Figur 4.4 Diversion ratios for hhv. "Top-3" og "Andre" fra 2017-2020

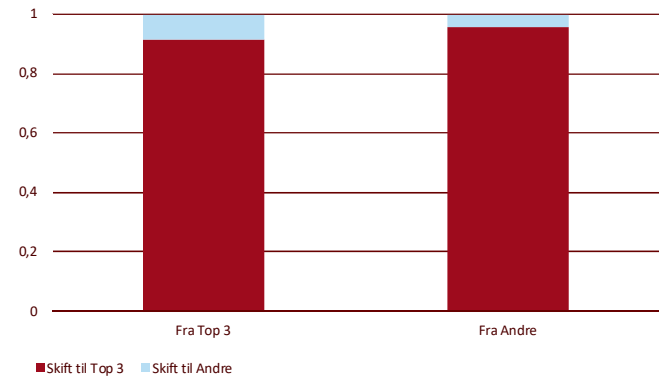
(a) Antal skift fra hhv. Top 3 revisionsvirksomheder og Andre revisionsvirksomheder

Note: "Top 3" er de tre største revisionsvirksomheder for revision af PIE-virksomheder (PwC, Deloitte og EY), mens "Andre" er de resterende 6 aktører på markedet for revisions af PIE-virksomheder

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

(b) Estimeret revisionsomsætning, der flytter selskab fra hhv. Top 3 revisionsvirksomheder og Andre revisionsvirksomheder

Note: "Top 3" er de tre største revisionsvirksomheder for revision af PIE-virksomheder (PwC, Deloitte og EY), mens "Andre" er de resterende 6 aktører på markedet for revisions af PIE-virksomheder

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

I forbindelse med den store rotation i 2021 er mønsteret i nogen grad ændret, idet revisionsvirksomheder uden for top-3 vandt markedsandele. Andelen af den revisionsomsætning, der skiftede til en af de mindre revisionsvirksomheder, steg fra 9 pct. i perioden 2017-2020 til 18 pct. i 2021, jf. Figur 4.5. Dette er drevet af, at KPMG vandt revisionen af Top Danmark i 2021.

KPMG vandt revisionen for fire af de ni PIE-virksomheder, der skiftede ud af top-3 i 2021, mens Beierholm fik tre PIE revisionskunder og Grant Thornton fik to revisionskunder. KPMG er den fjerdestørste aktør på markedet og særlig stor inden for forsikringselskaber. De fik bl.a. revisionen af Topdanmark, Topdanmark Forsikring og Topdanmark Livsforsikring⁵⁷ i 2021. De havde desuden Codan som revisionskunde i 2021.

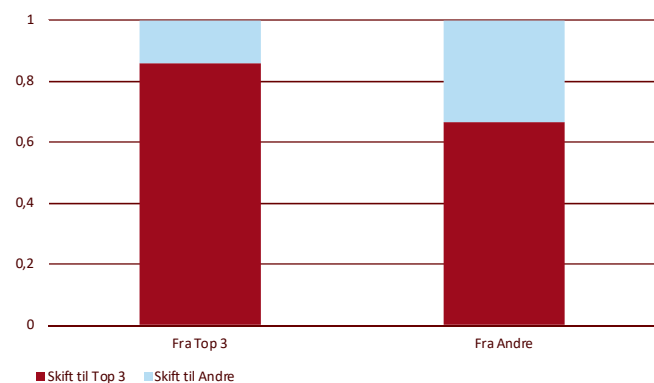
Det var kun tre PIE-virksomheder, der i 2021 skiftede revisionen af deres årsregnskaber fra en af de mindre revisionsvirksomheder. To af disse tre PIE-virksomheder skiftede til hhv. Deloitte og EY, mens en mindre PIE-virksomhed skiftede fra BDO til KPMG. Revisionsomsætningen fra den sidstnævnte virksomhed udgjorde under 5 pct. af den samlede revisionsomsætning fra de tre PIE-virksomheder, der skiftede fra mindre revisionsvirksomheder.

Blandt de PIE-virksomheder, der i 2021 skiftede væk fra en af de mindre revisionsvirksomheder, var det således ca. 67 pct., svarende 95 pct., af revisionsomsætningen, der skiftede til én af de tre store revisionsvirksomheder, jf. Figur 4.5. Dette er i samme størrelsesorden som i perioden 2017-2020, hvor andelen som nævnt var 78 pct., svarende til 96 pct. af revisionsomsætningen.

⁵⁷ Nordea overtog Topdanmark Livsforsikring og hedder nu Nordea Pension.

Figur 4.5 Diversion ratios for hhv. "Top-3" og "Andre" fra 2020 til 2021

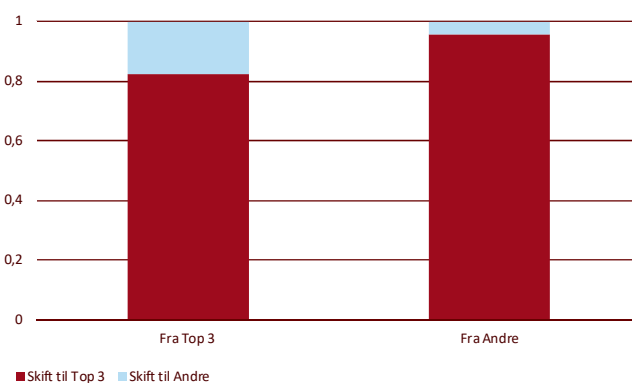
(a) Antal skift fra hhv. Top 3 revisionsvirksomheder og Andre revisionsvirksomheder

Note: "Top 3" er de tre største revisionsvirksomheder for revision af PIE-virksomheder (PwC, Deloitte og EY), mens "Andre" er de resterende 6 aktører på markedet for revisions af PIE-virksomheder

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsnitlighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

(b) Estimeret revisionsomsætning, der flytter selskab fra hhv. Top 3 revisionsvirksomheder og Andre revisionsvirksomheder

Note: "Top 3" er de tre største revisionsvirksomheder for revision af PIE-virksomheder (PwC, Deloitte og EY), mens "Andre" er de resterende 6 aktører på markedet for revisions af PIE-virksomheder

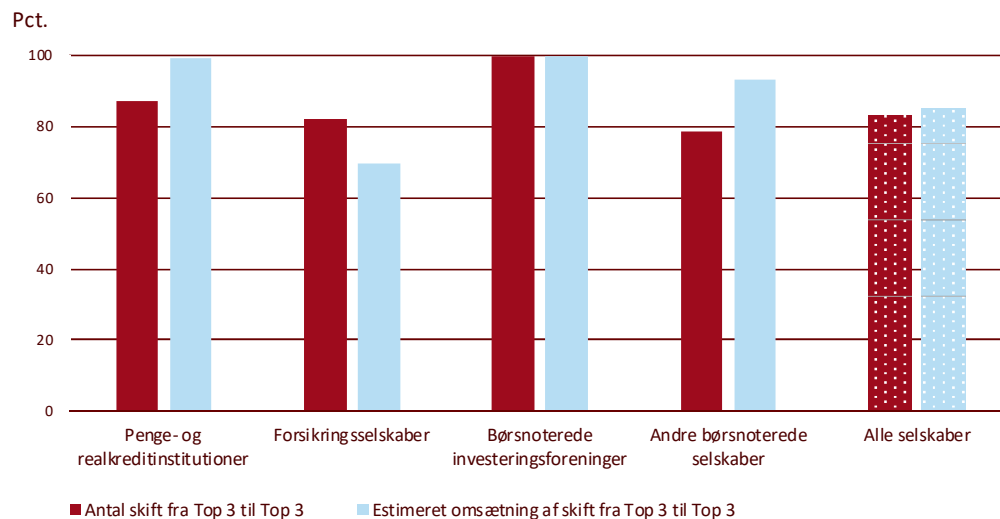
Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsnitlighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

Det er som nævnt typisk relativt store PIE-virksomheder, der skifter fra en af de mindre PIE-revisionsvirksomheder til en af de større revisionsvirksomheder. Disse PIE-virksomheder er tilmed kendetegnet ved at have relativ stor vækst, målt på omsætning. Således var den gennemsnitlige vækst i omsætning fra de virksomheder, der skiftede fra mindre selskaber til top 3 selskaber fra 2017-2021 på ca. 30 pct., mens de virksomheder, der ved et skifte valgte en andet mindre revisionsvirksomhed, havde en gennemsnitlig vækst de seneste 3 år på ca. 16 pct.

Antallet af – og omsætningen fra – skift fra en top 3 revisionsvirksomheder til en anden top 3 revisionsvirksomhed, varierer mellem virksomhedstyper, jf. Figur 4.6. Børsnoterede investeringsforeninger, der fik udført revision fra en af de tre største revisionsvirksomheder, skiftede således udelukkende til en af de andre top 3 virksomheder fra 2017 til 2021. Ligeledes skiftede 99 pct. af revisionsomsætningen fra de penge- og realkreditinstitutter, der fik deres regnskaber revideret af en top 3 virksomhed, til en anden top 3 revisionsvirksomhed.

Forsikringselskaber er derimod blandt de PIE-virksomheder, der oftest flytter væk fra top 3. Ud af de forsikringselskaber der flyttede revisionsvirksomhed, skiftede 19 pct. af forsikringselskaberne, svarende til 30 pct. af omsætningen fra disse, deres revision væk fra en af de tre største revisionsvirksomheder. Det er primært KPMG, der har overtaget revisionen af disse selskaber.

Figur 4.6 Skift fra top 3 revisionsvirksomheder til andre top 3 revisionsvirksomheder fra 2017-2021

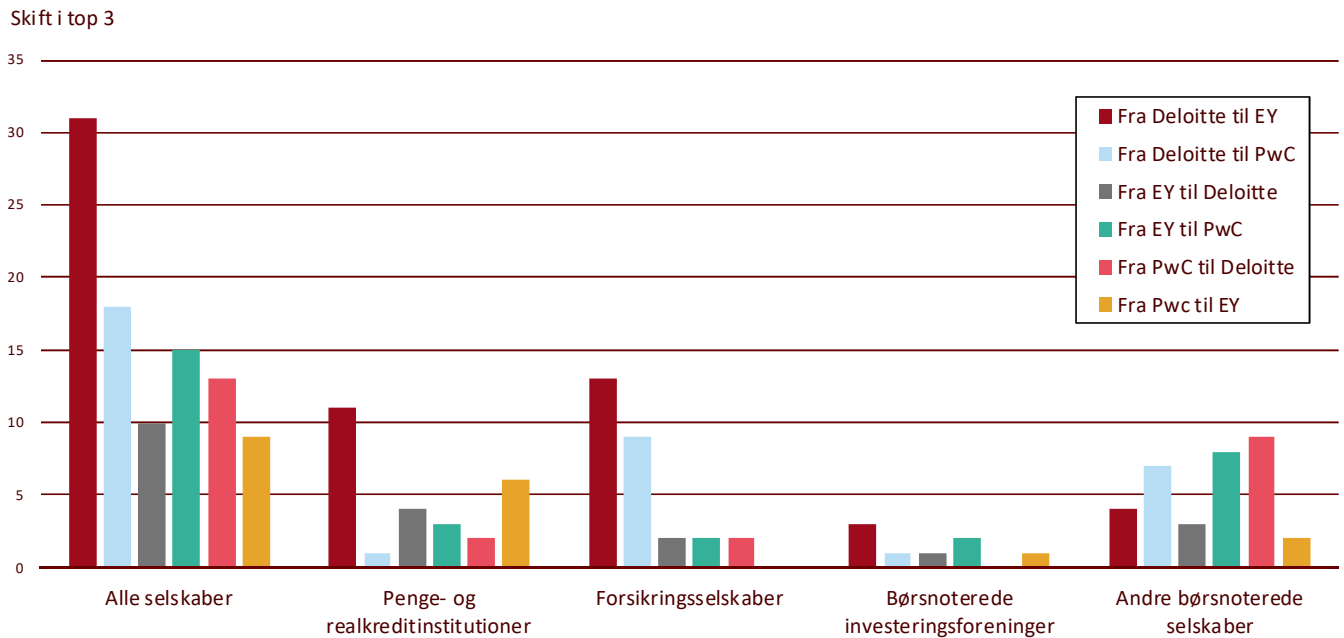

Note: Top 3 er de tre største revisionsvirksomheder for revision af PIE-virksomheder (PwC, Deloitte og EY)

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

Fra 2017 til 2021 har der i alt været næsten 100 skift mellem de 3 største revisionshuse, jf. Figur 4.7. Samlet set har EY og PwC fået hhv. 15 og 11 flere kunder fra de andre top 3-selskaber i perioden fra 2017-2021, mens Deloitte har mistet 26 flere kunder end de har fået nye.

Figur 4.7 Skift af revisionsvirksomhed mellem de 3 største revisionsvirksomheder fra 2017-2021

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter samt årsrapporter fra PIE-virksomheder

4.3 Begrænset entry og exit

En lav grad af 'entry' kan være et udtryk for, at der er adgangsbarrierer, fx i form af regulering. Det kan isoleret set begrænse konkurrencen og give de etablerede virksomheder markedsmagt. Tilsvarende kan det være en indikation af svag konkurrence, hvis der er en lav grad af 'exit', dvs. at der er relativt få etablerede firmaer, som forlader markedet. Der er forskellige årsager til, at virksomheder kan ophøre, herunder konkurs eller andre former for exit som overtagelse, opkøb m.v.

Baker Tilly Denmark var i 2019 kortvarigt inde på markedet for revision af PIE-virksomheder. Baker Tilly Denmark havde således en enkelt PIE kunde i 2019, hvorefter PIE-virksomheden skiftede til Deloitte.

I 2021, hvor virksomhedsrotationsordningen for alvor trådte i kraft, har revisionsvirksomheder uden for top-3 som nævnt vundet markedsandele, men rotationen har ikke medført, at helt nye aktører er begyndt at revidere PIE-virksomheder (og der er heller ikke nogen etablerede aktører, der er trådt ud).

Kapitel 5

Adgangs- og ekspansionsbarrierer

5.1 Sammenfatning

Markedet for revision af PIE-virksomheder er domineret af de tre store revisionsvirksomheder Deloitte, Ernst og Young samt PwC. I dette kapitel ses der på, om de tre store revisionsvirksomheder er begrænset i deres muligheder for tage markedsandele fra hinanden (ekspansionsbarrierer), og om de øvrige aktører er begrænset i deres muligheder for at vinde væsentlige markedsandele og dermed reelt komme ind på markedet for revision af PIE-virksomheder (adgangsbarrierer).

Der er krav om, at de underskrivende revisorer, der udfører revision af hhv. forsikringsselskaber og kreditinstitutter, skal være certificeret. Certificeringsordningen bevirker, at det er svært for de revisionsvirksomheder, der ikke reviderer forsikringsselskaber og kreditinstitutter, at komme ind på disse markeder. Først skal revisionsvirksomheden således ansætte mindst én revisor, der er certificeret inden for den pågældende certificeringstype. Dernæst skal revisionsvirksomheden erhverve sig mindst tre forsikringsselskaber eller tre kreditinstitutter for at opretholde certificeringen. Certificeringsordningen giver dermed de etablerede virksomheder en klar fordel og forøger deres markedsstyrke. Ordningen kan formentlig også i mindre omfang begrænse den indbyrdes konkurrence mellem de største aktører.

Rotationsordningen sikrer, at der med minimum 20 års mellemrum sker et skifte i PIE-virksomhedernes revisionsvirksomhed. Samtidig medfører rotationsordningen, at revisionsordningen sendes i udbud, efter samme revisionsvirksomhed har haft revisionen i 10 år, hvilket isoleret set styrker konkurrencen. Rotationsordningen mindsker dermed adgangsbarriererne til markedet for revision af PIE-virksomheder, da det giver nye aktører mulighed for at byde ind på revisionen af nogle af de PIE-virksomheder, der tidligere sjældent skiftede revisionsvirksomhed.

Selvom det tvungne skifte hvert 20. år styrker de mindre revisionsvirksomheders muligheder for at komme ind på markedet for revision af PIE-virksomheder, er der en række andre adgangsbarrierer, der gør det vanskeligt for dem at vinde revisionen af nye PIE-virksomheder. Fx har mindre revisionsvirksomheder ikke samme goodwill, internationale netværk eller specialisering som de store revisionsvirksomheder. Samtidig er der på det finansielle område en række aktører, som ikke har mulighed for at byde ind på revisionen, da de ikke har det fornødne antal revisorer, der er certificeret inden for hhv. kreditinstitutter og forsikring.

Rotationsordningen har det primære formål at sikre uafhængig revision. Et andet formål med rotationsordningen har været at gøre det lettere for nye aktører at komme ind på markedet. Det er lykkedes i et vist omfang, idet KPMG's andel af markedet for revision af forsikringsselskaber er steget betydeligt med indførelsen af rotationsordningen.

Det tvungne udbud efter 10 år og det tvungne skifte efter 20 år øger som udgangspunkt mobiliteten og bidrager til, at PIE-virksomhedernes revision marktestes. Det kan i sig selv understøtte lavere priser og styrket kvalitet, men skal ses i sammenhæng med, at et tvunget revisorskift også kan medføre effektivitetstab. Det tvungne skifte efter 20 år har således den ulempe, at den hidtidige leverandør ikke kan konkurrere om revisionsopgaven, og at konkurrencefeltet dermed indsnævres sammenlignet med en situation uden tvungen rotation. Det skal ses i sammenhæng med, at markedet er meget koncentreret, og at der derved i

udgangspunktet er ret få aktører, der er i stand til at lave et konkurrencedygtigt tilbud på revisionen af PIE-virksomheder. Antallet af bydere kan blive yderligere reduceret i de tilfælde, hvor revisionsvirksomheder afskæres fra at byde på revisionen af en virksomhed, som følge af reglerne om hvilke og hvor meget ikke-revision man må sælge til en PIE virksomhed, samtidig med at man reviderer virksomheden.

Indførelsen af EU-revisorforordningen fra 2014 betyder, at omsætningen fra de ikke-revisionsydelse, som en revisionsvirksomhed må udføre for en PIE-revisionskunde, som udgangspunkt ikke må overstige 70 pct. af den gennemsnitlige årlige omsætning fra revisionsydelse fra den samme kunde de seneste tre år. Denne regel kan begrænse de store PIE-revisionsvirksomhedernes muligheder for at konkurrere/ekspandere på markedet for revisionsydelse og på markedet for ikke-revisionsydelse.

Der udføres kvalitetskontrol med revisionsvirksomhedernes revision. Nogle aktører har nævnt, at der er en tilsynsmæssig barriere i at få den første PIE-kunde, da kvalitetskontrollen af PIE-revisionsvirksomheder er strengere end for ikke-PIE-revisionsvirksomheder. En af disse aktører nævner, at der formelt set er de samme krav til kvalitetskontrol, men at kvalitetskontrollen fra Erhvervsstyrelsens kontrollanter (der udfører kvalitetskontrol af PIE-virksomheder) i praksis er skrapere end kvalitetskontrollen af de eksternt godkendte kvalitetskontrollanter (der udfører kvalitetskontrol af ikke-PIE-virksomheder). Erhvervsstyrelsen er enig i, at den stikprøvebaserede kvalitetskontrol af revisionserklæringer proportionalt set er den samme, hvad enten der er tale om kvalitetskontrol af en PIE-revisionsvirksomhed eller en ikke-PIE-revisionsvirksomhed. Gennemgang af kvalitetsstyringssystemet er dog mere omfattende i en PIE-revisionsvirksomhed sammenlignet med en ikke-PIE-revisionsvirksomhed. Erhvervsstyrelsen er imidlertid ikke enig i, at der er forskel på kvalitetskontrollen fra Erhvervsstyrelsens kvalitetskontrollanter og de eksternt godkendte kvalitetskontrollanter, men mener derimod, at både tilgangen og dybden af kvalitetskontrollen er den samme, uanset hvem der udfører kontrollen.

Vurderingen/kontrollen af revisionsvirksomhedens *kvalitetsstyringssystem* og *gennemsigthedsrapporter* udføres derimod oftere for PIE-revisionsvirksomheder, der har store PIE kunder og dermed kan revisionsvirksomheden få en forøget tilsynsomkostning ved at få den første store PIE-kunde.

5.2 Certificering af revisorer kan begrænse tilgangen af nye aktører

En revisor, der reviderer PIE-virksomheder er underlagt en række krav, jf. kapitel 2. Overordnet må revisoren ikke have den samme PIE kunde i mere end syv år ad gangen, den såkaldte partnerrotation. Derudover skal de underskrivende revisorer være certificerede, når de laver revision af finansielle PIE-virksomheder. Certificering inden for kreditinstitutter og forsikringselskaber kræver bl.a., at revisor skal have erfaring med revision af hhv. tre forskellige forsikringselskaber eller tre forskellige kreditinstitutter inden for en femårig periode. Derudover er der forskellige kriterier til timekrav, der skal overholdes, jf. afsnit 2.4. Certificeringsordningen blev indført i kølvandet på finanskrisen, som følge af, at flere banker gik konkurs, uden at det i revisionspåtegningen blev påpeget, at bankerne havde udfordringer.

Kravene om partnerrotation har det overordnede formål at styrke revisors uafhængighed til den reviderede virksomhed, mens certificeringskravene har til formål at styrke kvaliteten af revisionen af finansielle PIE-virksomheder ved at sikre, at revisoren har den nødvendige uddannelse til – og den fornødne erfaring med – at revidere finansielle PIE-virksomheder.

Kravene om certificering er en særlig dansk regel, som gør det sværere for revisionsvirksomheder uden for de største 3-4 revisionsvirksomheder at konkurrere på markedet for revision af finansielle virksomheder. Hvis revisionsvirksomheden ikke har en certificeret revisor inden for hhv. kreditinstitutter og forsikringselskaber, kan den således ikke byde på revisionen af disse finansielle virksomheder. Samtidig skal de certificerede revisorer have løbende erfaring

inden for revision af tre hhv. kreditinstitutter og forsikringsselskaber for ikke at mistet certificeringen. Revisionsvirksomheden skal derfor opretholde en kritisk masse af revisionskunder inden for hhv. forsikring og kreditinstitutter for at kunne fortsætte revisionen af disse.

Fx udførte revisionsvirksomheden RSM revision for tre forsikringsselskaber i 2021. Mister revisionsvirksomheden blot én af disse revisionskunder, er den således tvunget til at finde en ny forsikringskunde inden for de næste fem år, da revisoren ellers fremadrettet ikke længere kan opfylde kravene til certificering. Alternativt må revisionsvirksomheden tiltrække en revisor med den fornødne erfaring inden for revision af forsikring for at opretholde kravene.

Ifølge flere aktører på markedet er det vanskeligt at tiltrække nye revisorer inden for revision af kreditinstitutter og forsikringsselskaber. Det hænger bl.a. sammen med, at der er et faldende antal certificerede revisorer inden for hhv. kreditinstitutter og forsikringsselskaber, jf. Tabel 5.1. Således faldt antallet af revisorer, der er certificeret inden for kreditinstitutter, fra 56 i 2014 til 34 i 2022, svarende til et fald på 37 pct. Tilsvarende er antallet af revisorer, der er certificeret inden for forsikringsselskaber, faldet fra 37 til 27 i samme periode. Dette svarer til et fald på 27 pct.

En af grundene til faldet i antal certificerede revisorer inden for kreditinstitutter og forsikringsselskaber er, at der bliver certificeret relativt få nye revisorer. Således blev der i gennemsnit certificeret ca. 2 nye revisorer hvert år til revision af kreditinstitutter, mens der gennemsnitligt blev certificeret ca. 1,7 nye revisorer til revision af forsikringsselskaber hvert år.

At tilgangen af certificerede revisorer er på et så relativt lavt niveau, sammenlignet med dem der mister sin certificering, kan skyldes flere forhold. En del af forklaringen er muligvis, at antallet af kreditinstitutter og forsikringsselskaber også er faldet, hvorved der ikke er brug for så mange certificerede revisorer. Antallet af kreditinstitutter er dog ikke faldet lige så meget som antallet af certificerede revisorer. Således faldt antallet af kreditinstitutter fra 79 i 2017 til 66 i 2022, svarende til et fald på 16 pct., mens antallet af revisorer i samme periode faldt med ca. 21 pct. Omvendt faldt antallet af forsikringsselskaber⁵⁸ med ca. 18 pct. fra 100 i 2017 til 82 i 2022, mens antallet af certificerede revisorer kun faldt med ca. 13 pct. i samme periode.

⁵⁸ Omfatter skades- og livsforsikringsselskaber, samt tværgående pensionskasser.

Tabel 5.1 Tilgang og afgang af certificerede revisorer inden for kreditinstitutter og forsikringsselskaber

År	Kreditinstitutter			Forsikringsselskaber		
	Tilgang	Afgang	I alt	Tilgang	Afgang	I alt
2014	56	0	56	37	0	37
2015	2	6	52	3	3	37
2016	1	5	48	1	2	36
2017	3	8	43	1	6	31
2018	2	7	38	2	4	29
2019	2	3	37	2	0	31
2020	2	3	36	2	6	27
2021	3	5	34	1	3	25
2022	1	1	34	2	0	27

Note 1: I 2022 er der 11 af revisorerne, der var dobbeltcertificerede. Således var der i alt 50 revisorer, der var certificeret inden for enten kreditinstitutter eller forsikringsselskaber i 2022.

Note 2: De certificerede revisorer er ikke nødvendigvis ansat i revisorbranchen.

Kilde: Finanstilsynet

Faldet i antal certificerede revisorer kan også skyldes, at det er svært for nogle revisionsvirksomheder at gennemføre generationsskifte af certificerede revisorer. Ifølge en mindre aktør på markedet kan det være en udfordring både at opretholde eksisterende certificeringer og samtidig give nye statsautoriserede revisorer mulighed for at opnå certificering inden for revision af kreditinstitutter og forsikringsselskaber. Dertil kommer, at revisionsvirksomheden skal overholde kravet om partnerrotation, nemlig at revisoren maksimalt må være underskrivende revisor på det samme kreditinstitut eller forsikringsselskab i 7 år, hvorefter revisoren skal udskiftes i en periode på mindst tre år. Revisionsvirksomheden skal derfor have mindst to certificerede revisorer for at kunne opretholde kravet om partnerrotation. Disse revisorer skal altså skiftes til at være underskrivende revisorer på revisionsvirksomhedens kreditinstitutter/forsikringsselskaber.

Desuden gør certificeringskravet det vanskeligere for revisionsvirksomheder, der ikke reviderer forsikringsselskaber og kreditinstitutter, at tilgå disse segmenter. Først skal revisionsvirksomheden ansætte mindst én revisor, der er certificeret inden for den pågældende certificeringstype. Dernæst skal revisionsvirksomheden tilkæmpe sig tre forsikringsselskaber eller tre kreditinstitutter for at opretholde certificeringen.

Certificeringsordningen formodes kun i mindre omfang at påvirke de tre store revisionsvirksomheders muligheder for tage markedsandele fra hinanden. Det skyldes, at de i forvejen har en kritisk masse af både PIE-kunder inden for revision af forsikringsselskaber og kreditinstitutter samt certificerede revisorer, og at de dermed også i større grad har mulighed for at få "nye" statsautoriserede revisorer til at specialisere sig inden for revision af hhv. kreditinstitutter og forsikringsselskaber og opfylde kravene for certificering. Kravene til certificering omfatter bl.a., at revisor inden for de seneste fem år skal have udført revision i mindst 1000 timer inden for finansielle ydelser, heraf 750 timer inden for revisionsydelser af den pågældende type certificering (bank/forsikring) hos minimum. Samtidig gælder det, at disse 750 timer skal være opnået hos mindst tre virksomheder, samt at 50 pct. af timerne skal være udført som underskrivende revisor eller som leder af et revisionsteam.

5.3 Virksomhedsrotationsordningen bidrager til, at løsninger markedstestes

Virksomhedsrotationsordningen medfører, at PIE-virksomheden skal sende revisionen i udbud efter 10 år med samme revisionsvirksomhed, hvis de vil have muligheden for at fortsætte med samme revisionsvirksomhed de kommende 10 år. Virksomhedsrotationsordningen medfører samtidig, at PIE-virksomhederne skal skifte revisionsvirksomhed mindst hvert 20 år. Det svarer til, at PIE-revisionsvirksomhederne vil have en gennemsnitlig årlig mobilitetsrate på mindst fem pct.⁵⁹

Rotationsordningen, herunder udbudsrunderne efter 10 år, understøtter konkurrencen på markedet for revision af PIE-virksomheder, da PIE-virksomhederne i højere grad får vurderet, om deres nuværende leverandør af revision stadig leverer den bedste kombination af kvalitet og pris. Samtidig kan reglen om 20 års rotation bidrage til, at revisionen forbliver uafhængig, hvilket var formålet med reglen. Den fundne internationale litteratur på området viser dog ikke klare tegn på, at virksomhedsrotationsordningen fører til en bedre kvalitet af revisionen. Konklusionen er snarere, at virksomhedsrotationsordninger kan have en negativ effekt på kvaliteten af revisionen.⁶⁰

Det tvungne revisionsskifte hvert 20 år betyder dog også, at den hidtidige leverandør ikke kan byde ind på den konkrete revisionsopgave. På et marked, der er så koncentreret, og hvor der er klare præferencer for, at revisionen skal foretages af en stor revisionsvirksomhed, vil den tvungne virksomhedsrotation således i sig selv medføre, at PIE-virksomheden kun kan vælge mellem – og får bud fra – et mindre antal (i dag måske to eller tre) revisionsvirksomheder, der opfylder deres krav.

Konkurrencen om revisionen kan i nogle tilfælde blive begrænset yderligere, hvis én af de potentielle bydere på revisionsopgaven har så mange ikke-revisionsopgaver hos den pågældende PIE-virksomhed, at 70-pct.-loftet for ikke-revisionsopgaver vil blive ramt efter tre år, og derfor, i nogle tilfælde, vælger ikke at byde ind på revisionsopgaven. I disse tilfælde kan der som markedet ser ud i dag kun være én til to reelle aktører til at byde ind på revisionen. Dette kan isoleret set medføre svagere konkurrence, men også at de mindre revisionsvirksomheder måske i større grad bliver inviteret til at byde på revisionen af PIE-virksomheder, og de færre bydere vil samtidig forøge de mindre revisionsvirksomheders chance for at vinde udbuddet.

Fra 2020 til 2021 vandt de mindre PIE-revisionsvirksomheder 18 pct. af revisionsomsætningen fra de PIE-virksomheder, der tidligere har fået revideret deres regnskab fra én af de tre store revisionsvirksomheder, jf. afsnit 4.2. Årsagen til denne stigning skyldes især, at KPMG i 2021 overtog en række forsikringselskaber. Kravene om virksomhedsrotation og 70-pct.-loftet for ikke-revisionsopgaver kan således have været medvirkende til, at KPMG har opnået betydelige markedsandele inden for revision af forsikringselskaber. Ud af de PIE-virksomheder, der skiftede fra et af de fire største revisionsvirksomheder, er det kun 2 pct., der skiftede til et af de mindre selskaber uden for top-4.

⁵⁹ Revisionselskaberne har mulighed for at skifte revisionsvirksomhed hvert 24 år, hvis PIE-virksomhederne benytter sig af fællesrevision. Det forventes dog, at det er de færreste PIE-virksomheder, der vil benytte sig af fællesrevision.

⁶⁰ Jenkins, D.S. and Vermeer, T.E. (2013): Audit firm rotation and audit quality: Evidence from academic research. *Accounting Research Journal*, Vol. 26 No. 1, pp. 75-84; Kalanjati, D.S., Nasution, D., Jonnergård, K. and Sutedjo, S. (2019), Auditor rotations and audit quality: A perspective from cumulative number of audit partner and audit firm rotations, *Asian Review of Accounting*, Vol. 27 No. 4, pp. 639-660.; Cameran, M., Prencipe, A. and Trombetta, M. (2016): Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality. *European Accounting Review*, Vol. 25 No. 1, pp. 35-58.; Kim, H., Lee, H., and Lee, J. E. (2015). Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, Vol. 31, No. 3, pp. 1089-1106.; Dopouch, N., King, R. and Schwartz, R. (2001): An Experimental Investigation of Retention and Rotation Requirements. *Journal of Accounting Research*, Vol. 39 No. 1

Der er flere mulige grunde til, at de mindre revisionsvirksomheder har svært ved at konkurrere om de store PIE-kunder.

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens dialog med markedsaktører peger bl.a. på, at det er vigtigt for store PIE virksomheder at få sit regnskab godkendt af en i offentligheden kendt større revisionsvirksomhed. Derudover peges der på, at mange af de mindre danske revisionsvirksomheder ikke har et internationalt netværk, der er stort nok til effektivt at kunne varetage store PIE-virksomheders udenlandske filialer. Det skal her nævnes, at både KPMG og BDO, som i Danmark er relativt små på revision af PIE-virksomheder, har et internationalt netværk.⁶¹ Endelig har mindre revisionsvirksomheder ofte ikke den samme specialisering, der skal til for at kunne varetage mangeartede problematikker på en effektiv måde.

Dertil kommer, at mindre revisionsvirksomheder ofte ikke har samme erfaring med at byde ind på revisionen af de store PIE-virksomheder. Samtidig er der på det finansielle område en række aktører, som ikke kan byde ind på revisionen, da de ikke har den fornødne antal revisorer, der er certificeret inden for hhv. kreditinstitutter og forsikring, jf. ovenfor. Samlet set betyder det, at de små revisionsvirksomheder har sværere ved at give et konkurrencedygtigt tilbud på revisionen af, især større, PIE-virksomheder.

5.4 Forbudte ydelser og 70-pct.-loft kan svække konkurrencen.

Traditionelt har det været attraktivt for revisionsvirksomheder at udføre revision af PIE-virksomheder. For det første har der været prestige i at have revisionen for specielt de store virksomheder. For det andet har revisionsvirksomhedernes kendskab til det reviderede selskab stillet dem bedre i konkurrencen om at få andre typer opgaver end selve revisionen (ikke-revisionsopgaver). PIE-revisionsvirksomhederne kan således have haft incitament til at sætte en relativ lav pris for revisionen, med den forventning at der kan opnås indtjening på markedet for ikke-revisionsydelser.

Indførelsen af EU-revisorforordningen fra 2014 samt den reviderede revisorlov fra 2016 kan potentielt ændre ved denne dynamik. Regelændringen medførte som nævnt, at omsætningen fra de ikke-revisionsydelser, som en revisionsvirksomhed må udføre for en PIE revisionskunde, ikke må overstige 70 pct. af omsætningen fra revisionsydelserne for den samme kunde. Denne regel kan begrænse PIE-revisionsvirksomhedernes muligheder for at konkurrere om visse ikke-revisionsydelser. Samtidig begrænses revisionsvirksomhedernes mulighed for at skabe synergieffekter ved at udnytte den viden, som de har fået ved at udføre revision for PIE virksomheden.

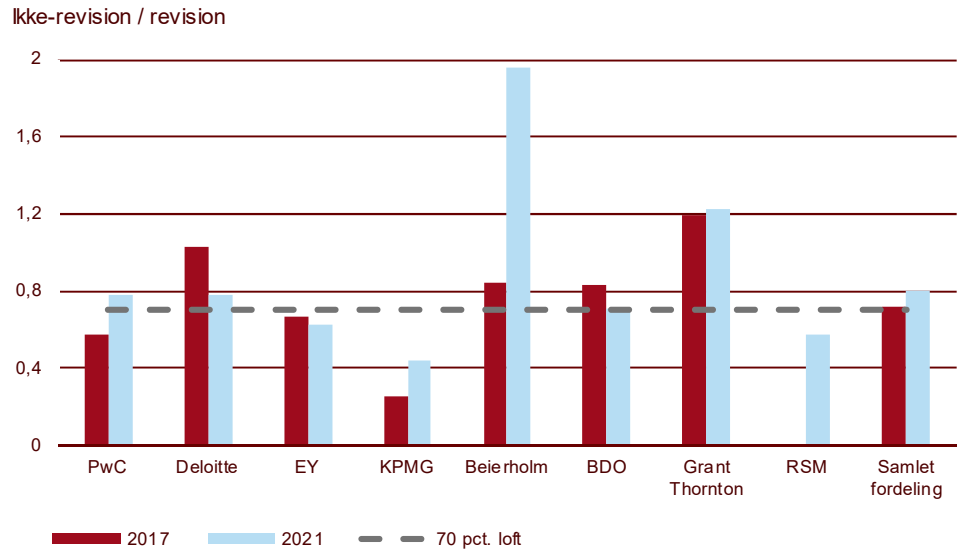
Det er ud fra styrelsens dataindsamling af PIE-revisionsvirksomhedernes omsætning undersøgt, i hvor høj grad 70-pct loftet på ikke-revisionsydelser påvirker PIE-revisionsvirksomhedernes muligheder for at lave ikke-revisionsydelser af revisionskunder. Hvis der ses på PIE-revisionsvirksomhedernes kunder som helhed, og altså ikke kun PIE kunder, så er det gennemsnitlige forhold mellem ikke-revisionsydelser og revisionsydelser på 0,8 i 2021. Desuden varierer dette forhold mellem revisions- og ikke-revisionsydelser en del mellem de enkelte PIE-revisionsvirksomheder. jf. Figur 5.1.

Der har de senere par år været en del debat i de store revisionsvirksomheder om, hvordan man skal organisere sig fremadrettet. En mulighed, der har været fremført, er at adskille revisionsforretningen og ikke-revisionsforretningen i to selvstændige virksomheder. På den måde

⁶¹ I 2021, hvor virksomhedsrotationsordningen for alvor trådte i kraft, er der hverken nogen revisionsvirksomheder, der er trådt ind på markedet eller har forladt markedet. Rotationsordningen har således ikke styrket entry.

kan man undgå problemstillinger om uafhængighed, herunder hvordan man håndterer de konflikter, der opstår, når både revisions- og ikke revisionsafdelinger vil byde ind på opgaver i den samme PIE-virksomhed. Omvendt vil en opsplitning af forretningen betyde, at revisionsvirksomheden i mindre grad kan udnytte de synergieffekter, der er ved at lave både revision og ikke-revision for en PIE-virksomhed.

Figur 5.1 Revisionsvirksomhedernes omsætning fra ikke-revisions ydelser, som andel af omsætningen fra revisionsydelser i 2017 og 2021

Anm. 1: Der er tale om omsætning fra alle virksomheder og ikke kun PIE-virksomheder

Anm. 2: Lovkrævede Ikke-revisionsydelser tæller ikke med i beregningen af 70-pct loftet, jf. EU-revisorforordningens artikel 4. Det har ikke været muligt at fratrage de lovkrævede ikke-revisionsydelser fra omsætningen af ikke-revision, i beregningen af forholdet mellem ikke-revision og revision.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra revisionsvirksomhedernes gennemsigtighedsrapporter

Som nævnt, er Figur 5.1. baseret på alle PIE-revisionsvirksomhedernes kunder og ikke kun PIE kunderne. Figuren kan altså kun vurdere, hvor restriktiv 70-pct-loftet er, hvis der er nogenlunde det samme forhold mellem revision og ikke-revision for PIE-virksomheder og ikke-PIE-virksomheder. Figuren skal også ses i lyset af, at det ikke er alle ikke-revisionsydelser, der indgår i beregningen af 70-pct-loftet.⁶²

Et selskab (Deloitte) har i deres gennemsigtighedsrapporter angivet mere detaljerede oplysninger om omsætningen fra PIE-virksomheder. Således har Deloitte både angivet omsætningen fra revision af PIE-virksomheder og omsætningen fra ikke-revision af PIE-virksomheder.

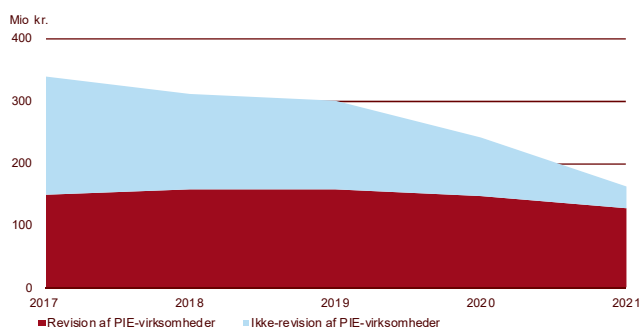
⁶² Ifølge EU-revisorforordningens artikel 4 indgår lovkrævede ikke-revisionsydelser ikke i 70-pct-loftet. Det har imidlertid ikke været muligt at fratrage de lovkrævede ikke-revisionsydelser i det beregnede forhold mellem ikke-revision og revision i figur 5.1. I sammenligningen med 70-pct-loftet er det beregnede forhold mellem ikke-revision og revision således biased i opadgående retning.

Dette kan dermed give en indikation af, i hvor høj grad 70-pct.-loftet påvirker revisionsvirksomhederne.

Deloitte har haft en relativ stabil omsætning fra revisionsydelse i perioden 2017-2021, mens omsætningen for ikke-revisionsydelse fra PIE-kunder er faldende i samme periode, jf. Figur 5.2(a). En del af forklaringen på dette fald kan være reglerne om forbudte ikke-revisionsydelse samt 70-pct.-loftet over tilladte ikke-revisionsopgaver, der trådte i kraft i 2016. Omsætningen fra tilladte ikke-revisionsydelse som andel af omsætningen på revisionsydelse er faldet fra 130 pct. i 2017 til 21 pct. i 2021, jf. Figur 5.2(b). I 2020, som var det første år, hvor 70-pct.-loftet havde virkning fra, var omsætningen på ikke-revisionsydelse som andel af omsætningen på revisionsydelse nede på 65 pct.⁶³

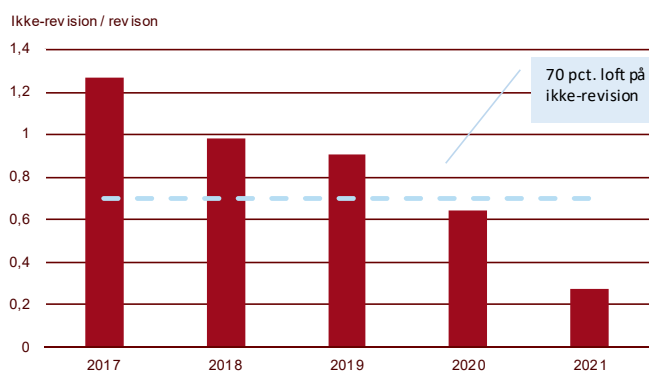
Figur 5.2 Deloitte's omsætning fra revision- og ikke-revision af PIE-virksomheder fra 2017-2020

(a) Deloitte's omsætning fra revision- og ikke-revision af PIE-virksomheder fra 2017-2020

Kilde: Egen illustration, baseret på data fra gennemsigtighedsrapport fra Deloitte

(b) Deloitte's omsætning af ikke-revisionsydelse fra PIE-virksomheder fra 2017-2020 som andel af omsætningen fra revisionsydelse

Anm. 1: Der er krav om, at ikke revisionsydelse maksimalt må udgøre 70 pct. af omsætningen fra revisionsydelse.

Anm. 2: Lovkrævede Ikke-revisionsydelse tæller ikke med i beregningen af 70-pct. loftet, jf. EU-revisorforordningens artikel 4. Det har ikke været muligt at fratække de lovkrævede ikke-revisionsydelse fra omsætningen af ikke-revision, i beregningen af forholdet mellem ikke-revision og revision.

Kilde: Egne beregninger, baseret på data fra gennemsigtighedsrapport fra Deloitte

Hvis denne tendens for Deloitte er repræsentativ for de andre revisionsvirksomheder, så vil forbuddet mod visse ikke-revisionsydelse samt 70-pct.-loftet over tilladte ikke-revisionsydelse betyde, at der i mindre omfang bliver bundlet mellem revision og ikke-revision. Mindre bundling mellem produkter kan føre til faldende priser på den profitgivende del af forretningen, mens det kan føre til prisstigninger på den tabsgivende del af forretningen.

Ifølge flere aktører er priserne på revisionsdelen af PIE-virksomheder steget med indførelsen af 70-pct.-loftet. Aktørerne uddyber, at dette er helt forventeligt, da der før indførelsen af forbudte ydelse og 70-pct.-loftet over tilladte ikke-revisionsydelse ikke blev tjent penge på

⁶³ Resultaterne skal ses i lyset af, at lovkrævede ikke-revisionsydelse ikke tæller med i 70-pct.-loftet.

revisionsydelsen, mens der i højere grad blev tjent penge på de efterfølgende ikke-revisionsydelser.

Hvis de nye regler medfører en unbundling af priser på revision og andre revisionsydelser, og at priserne på revision dermed øges, kan det styrke mulighederne for, at selskaber uden for top 3-4 kan byde ind på revisoropgaverne. Bundling kan således have bidraget til at afskærme markedet for mindre aktører. Omvendt kan bundling også afspejle, at der er effektivitetsgevinster ved at løse både revisions- og ikke-revisionsopgaver. Derfor kan evt. unbundling som følge af reguleringen også medføre et tab for PIE-kunderne.

5.5 Kun lille forskel i kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder

Det er i styrelsens dialog med aktørerne blevet fremhævet, at man som PIE-revisionsvirksomhed har strengere kontrollanter og hyppigere kontrol. En sådan strengere kontrol kan evt. begrænse mindre aktørers incitament til at byde på PIE-revisionsopgaverne, hvis de ikke kompenseres tilstrækkeligt via afregningen med PIE-kunderne.

Der kan her sondres mellem 1) principper for udførelse af kvalitetskontrol og 2) hyppigheden af kvalitetskontrol.

Erhvervsstyrelsens kvalitetskontrol gennemføres efter de samme retningslinjer, uanset om der er tale om kvalitetskontrol af PIE-revisionsvirksomheder eller ikke-PIE-revisionsvirksomheder. Den eneste forskel er, at kontrollen af PIE-revisionsvirksomheder udføres af kvalitetskontrollanter, der er ansat i Erhvervsstyrelsen, mens kvalitetskontrollen af ikke-PIE-revisionsvirksomheder udføres af eksterne kvalitetskontrollanter, der er godkendt af Erhvervsstyrelsen.

Nogle aktører har nævnt, at der er en tilsynsmæssig barriere i at få den første PIE-kunde, da kvalitetskontrollen af PIE-revisionsvirksomheder er strengere end for ikke-PIE-revisionsvirksomheder. En af disse aktører nævner, at der formelt set er de samme krav til kvalitetskontrol, men at kvalitetskontrollen fra Erhvervsstyrelsens kontrollanter (der udfører kvalitetskontrol af PIE revisionsvirksomheder) i praksis er skrapere end kvalitetskontrollen af de eksternt godkendte kvalitetskontrollanter (der udfører kvalitetskontrol af ikke-PIE revisionsvirksomheder). Dette kan, ifølge markedsaktører, fx komme til udtryk ved, at Erhvervsstyrelsens kvalitetskontrollanter anvender længere tid på opgavegennemgang af ikke-PIE-opgaver hos PIE revisionsvirksomheder, end når Erhvervsstyrelsens eksterne kvalitetskontrollanter gennemgår ikke-PIE opgaver hos ikke-PIE-revisionsvirksomheder.

Erhvervsstyrelsen er ikke enig i, at der er forskel på kvalitetskontrollen fra Erhvervsstyrelsens kvalitetskontrollanter og de eksternt godkendte kvalitetskontrollanter, men mener derimod, at både tilgangen og dybden af kvalitetskontrollen er den samme, uanset hvem der udfører kontrol. Ifølge Erhvervsstyrelsen er der de seneste år arbejdet med retningslinjerne for kvalitetskontrol, så det endnu tydeligere fremgår, at både Erhvervsstyrelsens kontrollanter samt de eksterne godkendte kvalitetskontrollanter skal udføre kvalitetskontrollen efter de samme retningslinjer.

Ift. hyppighed, så kan der skelnes mellem hyppigheden af kontrollen af revisorerklæringer samt hyppigheden af tilsynets øvrige dele. Ift. kontrol af revisorerklæringer, så er der netop her lavet nationale regler, der betyder, at virksomhedernes revisorerklæringer i gennemsnit bliver udtrykket lige ofte til kontrol, hvad enten der er tale om kontrol af en PIE-revisionsvirksomhed eller en ikke-PIE-revisionsvirksomhed. Således er der i EU revisorforordningen en regel om, at PIE-revisionsvirksomhederne, der reviderer store PIE-virksomheder, skal kontrolleres hyppigere end PIE-revisionsvirksomhederne, der reviderer små- og mellemstore PIE-virksomheder samt ikke-PIE-revisionsvirksomheder, men her har man altså fra dansk side reduceret kontrollens stikprøvestørrelse tilsvarende, for netop at skabe mere lige tilsynsvilkår mellem virksomhedstyper.

Tilsynet med revisionsvirksomheder indeholder også en vurdering af det interne kvalitetsstyringssystem, som revisionsvirksomhederne skal have for bl.a. at sikre uafhængighed. For PIE-revisionsvirksomheder føres der også tilsyn med det seneste års gennemsigthedsrapport. Vurderingen af kvalitetsstyringssystem og gennemsigthedsrapport udføres oftere for PIE-revisionsvirksomheder, der reviderer store PIE-virksomheder. Dette medfører, at revisionsvirksomheden kan opleve en forøget tilsynsomkostning ved at få den første store PIE kunde.
